Građanske inicijative

IZVEŠTAJ O PRAĆENJU PODSTICAJNOG OKRUŽENJA ZA RAZVOJ CIVILNOG DRUŠTVA U SRBIJI

2017/2018.

BALKAN CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT NETWORK

Beograd,
oktobar 2019.

SADRŽAJ

Lista skraćenica 3

REZIME

Civilno društvo i razvoj civilnog društva u Srbiji 4

Ključni nalazi 6

Ključne preporuke u vezi sa politikama 7

O Matrici za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva (Monitoring Matrix) 8

O izveštaju o praćenju 8

Pregled metodološkog pristupa 8

I OSNOVNE ZAKONSKE GARANCIJE SLOBODA

Podoblast 1.1: Sloboda udruživanja 10

Podoblast 1.2: Srodne slobode 14

II OKVIR FINANSIJSKE VITALNOSTI I ODRŽIVOSTI OCD

Podoblast 2.1: Poreski/fiskalni tretman OCD i njihovih donatora 21

Podoblast 2.2: Podrška države 23

Podoblast 2.3: Ljudski resursi 27

III ODNOS VLADA - OCD

Podoblast 3.1: Okvir prakse za saradnju 30

Podoblast 3.2: Uključivanje u proces donošenja odluka 32

Podoblast 3.3: Saradnja u pružanju usluga 41

IV KORIŠĆENI IZVORI I LITERATURA

Lista korišćenih pravnih i strateških dokumenata, izveštaja i analiza 43

Korisni linkovi 44

SKRAĆENICE

APR – Agencija za privredne registre
BIRN (Balkan Investigative Reporting Network) – Balkanska istraživačka mreža
BTD (The Balkan Trust for Democracy) – Balkanski fond za demokratiju
CI (Civic Initiatives) – Građanske inicijative
CINS (Center for Investigative Journalism of Serbia) – Centar za istraživačko novinarstvo Srbije
CRTA (Center for Research, Transparency and Accountability) – Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost
ECNL (European Center for Non-Profit Law) – Evropski centra za neprofitno pravo
EU (The European Union) – Evropska unija
GONGO (Government-organized non-governmental organization) – vladine nevladine organizacije
GRECO - grupa zemalja za borbu protiv korupcije
KRIK (Crime and Corruption Reporting Network) – Mreža za istraživanje kriminala i korupcije
KSCD – Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije
LS / JLS – Lokalna samouprava / Jedinica(e) lokalne samouprave
MEI – Ministarstvo za evropske integracije Vlade Republike
MDULS – Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave
MHE – mini hidroelektrane
MM (Monitoring Matrix) – Matrica za praćenje
MRZSP – Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračku i socijalnu politiku
NKEU – Nacionalni konvent o Evropskoj uniji
OCD –Organizacija(e) civilnog društva
PDV – Porez na dodatu vrednost
PKS – Privredna komora Srbije
POU - Parterstvo za otovrenu upravu
PONGO (Party -organised non-governmental organization)- udruženja pod uticajem i/ili kontrolom vladajuće političke stranke
PU – Poreska uprava
RG – Radna grupa
SEKO - Sektorske organizacije civilnog društva
TACSO (Technical Assistance for Civil Society Organisations) – Program tehničke pomoći organizacijama civilnog društva
VSS – Visoki savet sudstva
YUKOM – Komitet pravnika za ljudska prava
ZoV - Zakon o volontiranju
ZPS – Zakon o planskom sistemu

I REZIME

1. Civilno društvo i razvoj civilnog društva u Srbiji

Jedan od najtežih izazova sa kojima se civilno društvo u Srbiji suočavalo tokom prethodne dve godine odnosi se na rastući trend sužavanja prostora za njegovo delovanje. Ključni faktori koji su do toga doveli jesu izmene pravnih akata i donošenje restriktivnijih mera za funkcionisanje organizacija civilnog društva, napadi i pretnje udruženjima i aktivistima, kao i izostanak reakcije nadležnih državnih organa na njih, stvaranje atmosfere linča u javnosti, onemogućavanje OCD da dođu do građana putem ograničavanja slobode izražavanja, tj. slobode medija, pojava oblika rukovođenog učešća OCD u društvenim i političkim procesima, rastući populistički trend desničarskih organizacija, legitimizacija govora mržnje, kao i snažnog trenda osnivanja vladinih nevladinih organizacija (GONGO) i udruženja pod uticajem i/ili kontrolom vladajuće političke stranke (PONGO) .

GONGO i PONGO organizacije se u Srbiji javljaju iz nekoliko razloga – da bi obezbeđivale podršku organima vlasti i njihovim inicijativama, da bi učestvovale u koruptivnom raspolaganju državnim sredstvima namenjenim udruženjima, da bi se pojedinci bliski vlastima imenovali u tela, zajedničke komisije i radne grupe. Inflacija lažnih udruženja građana ozbiljno preti da obesmisli slobodu udruživanja u Srbiji. Čak i kada postoje snažni argumenti o korupciji u vezi sa osnivanjem ovih udruženja, organi gonjenja i drugi nadležni organi ostaju nemi. Stvaranje paralelnog građanskog sektora prožima se sa javnim raspravama i procesom građanske participacije u celini, što ozbiljno dovodi u opasnost od gubitka poverenja građana u demokratske procese i institucije. U oblasti slobode izražavanja, vlasti su pribegle osnivanju medijskih i novinarskih udruženja, u kojima takođe okupljaju ljude koji su bliski vladajućim strukturama. Ta udruženja delegiraju većinu predstavnika u lokalne komisije koje odlučuju o projektima podnetim na konkurse za sufinansiranje medijskih sadržaja od javnog značaja i donose odluke kojima se novac distribuira medijskim kućama čiji su vlasnici često članovi najužih porodica visokih državnih funkcionera.

Sužavanje građanskog prostora u Republici Srbiji odigralo se u kontekstu političkog okruženja koje je takođe uticalo na zakonodavni, socijalni i ekonomski okvir u smislu snižavanja dostignutih standarda. Smanjio se prostor za učešće u kreiranju politika, kako za OCD, tako i za predstavnike stručne javnosti i, nakon najave izmena u nekim ključnim zakonskim propisima koji se odnose na građanska prava (npr. sloboda pristupa informacijama, besplatna pravna pomoć itd.), moguće je da će se u budućnosti opšta društveno-politička situacija dodatno pogoršati. Shodno svemu navedenom, i dugoročna partnerstva OCD i državnih institucija svedena su na pojedinačne slučajeve.

Nedostatak institucionalnog prostora za komunikaciju između građana i vlasti na svim nivoima doprineo je stvaranju neformalnih grupa koje svoje zahteve čine javnim. Prethodni period obeležen je formiranjem većeg broja neformalnih (grass root) organizacija/poketa zbog nedostatka prostora za javnu debatu. One su posebno aktivne u oblasti ekologije i zaštite životne sredine i socio-ekonomskih prava. Jedan od najznačajnijih rezultata takvih lokalnih inicijativa je što ujedinjuju građane u borbi protiv protiv korupcije, nepotizma i nemarnog bavljenja pitanjima zajednice. S druge strane, nastavlja se praksa neselektivne primene Zakona o javnom okupljanju i nejasnih reakcija nadležnih organa, u zavisnosti od toga ko organizuje javna okupljanja.

U odnosu prema civilnom društvu Vlada često zauzima ambivalentan stav i time šalje zbunjujuće poruke. U komunikaciji sa stranim zvaničnicima govori se o velikoj pažnji koja se

posvećuje zainteresovanoj javnosti, tj. civilnom sektoru, ali se u praksi OCD često namerno kriminaliziju od strane predstavnika najviših organa vlasti korišćenjem retorike iz 1990-ih (izdajice, strani agenti i plaćenici, glavna pretnja stabilnosti u Srbiji). Iako ne postoje zakonske restrikcije za rad udruženja, u praksi je često na delu kampanja koja ima za cilj da smanji kredibilitet udruženja, posebno onih koja kritikuju vlast. Kampanje protiv predstavnika udruženja su u 2018. posebno uzele maha, pa su i politički zvaničnici i pro-vladini mediji često isticali načine finansiranja udruženja, njihovo anti-srpsko delovanje i objavljivale na naslovnicama različite fabrikovane afere da bi uticale na sliku javnosti o udruženjima.

U zakonodavnom okviru koji uređuje slobodu izražavanja ne postoje značajniji nedostaci, ali je njegova primena na veoma niskom nivou. Zabeleženi su brojni slučajevi kršenja ovog prava. Sve međunarodne organizacije i institucije koje se bave slobodom medija zabeležile su kontinuiran pad u Srbiji u ovoj oblasti. Kroz privatizaciju lokalnih medija, skoro sve privatne medijske kuće preuzeli su pojedinci, koji su bliski vladajućoj stranci, i one se koriste za subjektivno izveštavanje i povlačenje sredstava iz javnih resursa reklamiranjem i finansiranjem javnih kampanja. U takvim okolnostima, udruženja građana koja rade profesionalno i imaju kritičan stav prema radu i rezultatima Vlade, predsedniku Republike i drugim institucijama sprečeni su da predstave svoje nalaze široj javnosti, da sprovode kampanje zastupanja ili promovišu vrednosti za koje se zalažu. Negativne medijske kampanje vode se i protiv pojedinačnih udruženja, ali i civilnog društva uopšte.

Najavljene izmene zakona koji regulišu pristup informacijama od javnog značaja, besplatnoj pravnoj pomoći i ostvarivanju prava iz oblasti socijalne zaštite ograničavaju rad civilnog društva i pristup građana pravdi i javnim uslugama i tako umanjuju nivo dostignutih prava građana. Predlogom zakona o besplatnoj pravnoj pomoći sužen je krug i pružalaca i primalaca ove usluge.

Fiskalni i poreski okvir za delovanje OCD i njihovih donatara nedovoljno je stimulativan. Zbog načina na koji se primenjuje postojeći pravni mehanizam za poreske odbitke, pribavljanje transparentnih, preciznih i ažurnih podataka o donacijama za javne svrhe (i za OCD) od pravnih lica nije moguće. Takođe, pošto ne postoje poreske olakšice za donacije fizičkih lica, zvanični i sveobuhvatni podaci o brojevima, iznosima, itd. nisu dostupni.

Iako je donekle izmenjen okvir za finansiranje rada udruženja od strane države, ključni nedostaci nisu otklonjeni. Proces finansiranja od strane države ostao je nedovoljno transparentan, bez definisanih prioriteta, žalbenog postupka, sankcija za nepoštovanje obaveza od strane organa uprave ili lokalnih samouprava, ali i bez uspostavljene obaveze usklađivanja sa strateškim sektorskim dokumentima i zaštite od političkih uticaja. Osim što je iznos sredstava nedovoljan za efikasno funkcionisanja i dostizanje višeg kvaliteta pružanja usluga, u praksi, država često odvaja znatno veće iznose za državne institucije za socijalnu zaštitu. Zatim to pokušava da nadoknadi tako što OCD koje pružaju usluge, nudi sredstva iz budžetske stavke 481, što povećava konkurenciju za ova sredstva.

Broj zakona koji se usvajaju po hitnom postupku se povećava što guši demokratsku debatu i delotvorno uključivanje OCD u proces konsultacija. U periodu od aprila do septembra 2018. godine Skupština je usvojila 82 zakona. U 28 slučajeva, Skupština je prihvatila zahteve Vlade da se sprovede "hitan postupak." Takođe, Skupština je, uprkos sopstvenoj Rezoluciji o zakonodavnoj politici, nastavila da prihvata nacrte koji nikad nisu prošli kroz javnu raspravu, iako su takve rasprave obavezne u skladu sa Zakonom o državnoj upravi. Kako bi onemogućila konstruktivnu kritiku i debatu, vladajuća većina otežava rad Skupštine grupisanjem različitih zakonodavnih dokumenata pod jednu tačku dnevnog reda i trošenjem vremena predviđenog za skupštinsku raspravu na čitanje stotina besmislenih amandmana. Čak i kada formalno poštuju značaj javne rasprave, vlasti u Srbiji zapravo sprečavaju delovanje ovog mehanizma time što one traju neprimereno dugo, što se izveštaji ne objavljuju a podrška predlozima zasniva na podršci koju su dala udruženja upitnog legitimiteta.

2. Ključni nalazi

BR	6 GLAVNIH NALAZA IZ IZVEŠTAJA	U odnosu na Matricu za monitoring	U odnosu na Smernice EU za (O)CD
1	Zabeležen je trend osnivanja organizacija koje nisu posvećene svom zadatku već postoje isključivo da bi postigle ciljeve funkcionera i partnera na vlasti	Oblast 1 Podoblast 1.1	Cilj 1 Rezultat
2	Nedostaci u primeni i selektivna primena zakonskog okvira za slobodu okupljanja i slobodu izražavanja otežavaju rad OCD i medija, sprečavaju iznošenje bilo kakvog kritičkog stava prema vlasti	Oblast 1 Podoblast 1.2	Cilj 1 Rezultat
3	Sistem poreskih olakšica nije povoljan za unapređenje funkcionisanja OCD, niti stimulišući za individualne i korporativne donacije.	Oblast 2 Podoblast 2.1	Cilj 2 Rezultat
4	Uprkos izmenama pravnog okvira, proces finansiranja od strane države ostao je nedovoljno transparentan, bez definisanih prioriteta, žalbenog postupka, sankcija za nepoštovanje, obaveze usklađivanja sa strateškim sektorskim dokumentima i zaštite od političkih uticaja	Oblast 2 Podoblast 2.2	Cilj 2 Rezultat 2.4.b
5	Zakonski okvir i dalje ne stimuliše volontiranje, ne priznaje vrednost volonterskog angažmana i ne omogućava prikupljanje i analizu podataka o volonterima i volonterskim satima.	Oblast 2 Podoblast 2.3	Cilj 1 Rezultat 1.2.c
6	Izmenama zakonske regulative o učešću OCD u procesima donošenja odluka, ova oblast nije regulisana u potpunosti niti je onemogućena dosadašnja praksa javnih rasprava bez ikakvog uticaja na izmenu predloga, usvajanja zakona bez učešća predstavnika relevantih OCD i stručne javnosti i po ubrzanoj proceduri.	Oblast 3 Podoblast 3.2	Cilj 3 Rezultat 3.1.a

3. Ključne preporuke u vezi sa politikama

BR	6 GLAVNIH PREPORUKA ZA REFORMU	U odnosu na Matricu za monitoring	U odnosu na Smernice EU za (O)CD
1	Hitno prestati sa praksom korišćenja GONGO i PONGO organizacija u svrhe legitimizacije odluka i predloga institucija vlasti, lažiranja postojanja javne debate, kao i zloupotrebe budžetskih sredstava namenjenih svim udruženjima koja su osnovana i rade u oblastima od javnog interesa.	Oblast 1 Podoblast 1.1	Cilj 1 Rezultat
2	Dosledno primenjivati zakone i podzakonska akta u oblasti slobode okupljanja i slobode izražavanja na svim nivoima vlasti; potrebna je hitna reakcija nadležnih organa u slučajevima pretnji i napada na novinare i aktiviste, njihovu ličnost, imovinu i živote.	Oblast 1 Podoblast 1.2	Cilj 1 Rezultat
3	Izmeniti Zakon o porezu na dobit pravnih lica, Zakon o porezu na dohodak građana i Zakon o porezu na imovinu u cilju usaglašavanja definicije javnog interesa sa pravnim okvirom za civilno društvo, uvođenja poreskih odbitaka za institucionalne grantove OCD i podsticaja individualnih davanja.	Oblast 2 Podoblast 2.1	Cilj 2 Rezultat
4	Osigurati doslednu primenu Uredbe o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja na svim nivoima, uz dodatnu razradu kriterijuma za izbor programa, propisivanje obaveze usklađivanja pojedničanih pravilnika sa odredbama Uredbe i uvođenje sankcija za nepoštovanje istih; uvesti diverzifikaciju budžetske linije 481 i uključiti javna preduzeća u krug obveznika primene Uredbe.	Oblast 2 Podoblast 2.2	Cilj 2 Rezultat 2.4.b
5	Usvojiti novi Zakon o volontiranju koji će tretirati volontiranje kao aktivnost od javnog interesa, a ne kao neplaćen rad, kao i podzakonske akte koji će omogićiti praćenje efekata njegove primene	Oblast 2 Podoblast 2.3	Cilj 1 Rezultat 1.2.c
6	Formulisati i usvojiti obavezujuće standarde za uključivanje OCD u proces konsultacija i javnih rasprava i slanje povratne infrmacije na komentare OCD.	Oblast 3 Podoblast 3.2	Cilj 3 Rezultat 3.1.a

O Matrici za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj cvilnog društva (Monitoring Matrix)

Ovaj Izveštaj o praćenju nastavak je aktivnosti projekta „Tekovine balkanskog civilnog društva – jačanje potencijala zagovaranja i praćenja i kapaciteta organizacija civilnog društva""1, koji su u prethodnom periodu u Srbiji sprovodile Građanske inicijative kao članica Balkanske mreže za razvoj civilnog društva (BCSDN). On je peti ove vrste i objavljuje se na godišnjem nivou od 2013. godine. Praćenje se zasniva na Matrici za praćenje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva koju su razvili BCSDN i Evrospki centar za neprofitno pravo (ECNL).

Matrica za praćenje predstavlja glavne principe i standarde koji su definisani kao ključni kako bi zakonski okvir mogao da pruža podršku i omogući delovanje OCD. Matrica je organizovana oko tri oblasti od kojih je svaka podeljena na podoblasti: (1) Osnovne zakonske garancije sloboda; (2). Okvir za finansijsku stabilnosti i održivost OCD; (3). Odnos Vlada – OCD. Principi, standardi i indikatori formulisani su s obzirom na trenutno stanje razvoja i raznolikost u zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj. Razvoj principa, standarda i indikatora urađen je s obzirom na međunarodno zagarantovane slobode i prava i najbolja regulatorna rešenja na nivou Evropske unije i u evropskim zemljama. Matrica ima za cilj da definiše optimalno stanje neophodno za efikasno funkcionisanje i razvijanje civilnog društva, a istovremeno i da postavi realan okvir koji može biti praćen i implementiran od strane vlasti. Imajući u vidu da glavni izazovi leže u realizaciji, indikatori su definisani da prate situaciju na nivou pravnog okvira i njegove praktične primene.

O Izveštaju o praćenju

Projektni tim Građanskih inicijativa koordinira i priprema izveštaj o praćenju za Srbiju. Aktuelni izveštaj ocenjuje podsticajno okruženje za razvoj civilnog društva u Srbiji tokom 2017. i 2018.godine. Izveštaj se zasniva na aktivnostima i iskustvima OCD, nacionalnih i lokalnih institucija, nezavisnih tela i medija, i nudi informacije o stanju u zakonodavstvu i u praksi za ključne oblasti i indikatore prema Matrici za praćenje. Izveštaj o praćenju za Srbiju zasnovan je na proceni situacije u sektoru, dobijen sprovođenjem obimnog kancelarijskog istraživanja i komparativne analize prethodnih nalaza, uključujući reprezentativne podatke OCD, neformalnih grupa i javnih institucija obezbeđenih u konsultacijama i kroz iskustvo u redovnoj saradnji i komunikaciji sa njima.

Izveštaj se odnosi na OCD registrovane u Agenciji za privredne registre Republike Srbije (APR) u skladu sa Zakonom o Udruženjima (2009) i Zakonom o zadužbinama i fondacijama (2010), kao i na neformalne grupe (grass root) koje nisu formalno registrovane, ali postoje u velikom broju i koje su važne, naročito u manjim lokalnim zajednicama.

Počevši od 2015.godine Izveštaj uključuje i nalaze o praćenju okruženja za delovanje OCD u skladu sa indikatorima navedenim u Smernicama EU za podršku civilnom društvu u zemljama proširenja 2014-2020. Smernice je Evropska komisija usvojila 2013. godine kao dokument kojim se definiše strateški okvir za podršku Evropske unije civilnom društvu u zemljama proširenja. Ovaj dokument definiše osnovne pravce za podršku civilnom društvu i on sadrži dva glavna cilja:

1. Stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva i
2. Izgradnja kapaciteta organizacija civilnog društva da budu efikasni i odgovorni nezavisni akteri.

Pregled metodološkog pristupa

Proces razvoja Izveštaja o praćenju zasniva se s jedne strane, na analizi postojećih zakonskih i strateških dokumenata koji regulišu rad OCD, i analizi brojnih anketa i izveštaja OCD ili nezavisnih institucija, s druge strane. Relevantni dokumenti (zakoni, podzakonska akta, strategije, akcioni planovi, zvanični izveštaji državnih organa) prikupljeni su kancelarijskim istraživanjem; svi su dostupni na internet stranicama državnih institucija, nezavisnih institucija, mnogobrojnih OCD i na elektronskoj pravnoj bazi Paragraf lex (www.paragraf.rs). Podaci o primeni važećeg pravnog i strateškog okvira sakupljani su na različitim javnim događajima organizovanim tokom čitave godine (od strane državnih organa i OCD), kao i u dnevnoj komunikaciji sa mnogobrojnim OCD, institucijama, predstavnicima/ama donatorske zajednice, nezavisnim stručnjacima i konsultantima. Takođe, ključni podaci o primeni zakonske regulative preuzeti su iz izveštaja Udruženja građana: Sužavanje prostora za delovanje 2014-18. i prikupljeni su tokom komunikacije i saradnje sa OCD i učesnicima različitih događaja organizovanim od strane Resurs centra za OCD, koji vode Građanske inicijative u saradnji sa partnerima.

Izveštaj o praćenju za 2017-2018. je pokrio 22 osnovna standarda koji se smatraju najvažnijim, i to:

- Standard 1.1.2: OCD rade slobodno, bez neovlašćenog mešanja države u njihovo interno upravljanje i aktivnosti.;
- Standard 1.1.3: . Za podršku svojim aktivnostima, OCD

[1] Projekat je od 2012-2017 uz finansijsku podšku EU i Balkanskog fonda za demokratiju (BTD) sprovodila Balkanska mreža za razvoj civilnog društva (BCSDN).

mogu slobodno; tražiti i obezbeđivati finansijske resurse iz različitih domaćih i stranih izvora;
• Standard 1.2.1: Predstavnici OCD-, pojedinačno ili preko svojih organizacija, imaju pravo na slobodu mirnog okupljanja.;
• Standard 1.2.2: Predstavnici OCD, pojedinačno ili preko svojih organizacija, imaju pravo na slobodu izražavanja.
• Standard 2.1.1: Poreske olakšice se mogu dobiti na razne izvore prihoda OCD;
• Standard 2.1.2: Obezbeđuju se podsticajne mere za davanja pojedinaca i korporacija.
• Standard 2.2.1: Finansiranje iz državnog budžeta je dostupno za institucionalni razvoj OCD, podršku projektima i ko-finansiranje grantova EU i drugih;
• Standard 2.2.2: Sredstva iz državnog budžeta se raspodeljuju na propisani i transparentni način.;
• Standard 2.2.3: Postoji jasan sistem odgovornosti, monitoringa i evaluacije finansiranja iz državnog budžeta;
• Standard 2.2.4: Država daje i nefinansijsku podršku
• Standard 2.3.1: OCD se tretiraju na isti način kao i drugi poslodavci;
• Standard 2.3.2: Postoje podsticajne politike i zakoni o volontiranju;
• Standard 2.3.3: Obrazovni sistem promoviše građanski angažman.
• Standard 3.1.1: Država priznaje, kroz rad svojih institucija, važnost razvoja sektora i saradnje s njim ;
• Standard 3.2.1: Postoje standardi koji omogućavaju učešće OCD u donošenju odluka, što dozvoljava OCD blagovremeno slanja komentara i predloga;
• Standard 3.2.3: Predstavnici OCD-a su ravnopravni partneri u diskusijama u međusektorskim telima, a biraju se po jasno definisanim kriterijumima i procesima;
• Standard 3.3.1: OCD su angažovane na pružanju različitih usluga i konkurišu za ugovore sa državom ravnopravno sa ostalim pružaocimaa usluga.

Takođe, korišćene su publikacije i istraživanja koja su pripremile druge OCD: Srbija daruje 2018: Izveštaj o dobročinstvu (Catalyst Balkan), Nacionalni PAR Monitor, Srbija 2017/18 (Centar za evropske politike), Kako osnovati socijalno preduzece u Srbiji (Evropski pokret u Srbiji).

I OSNOVNE ZAKONSKE GARANCIJE SLOBODA

Podoblast 1.1: Sloboda udruživanja

Zakonodavni okvir

Ustav Republike Srbije garantuje slobodu udruživanja u skladu sa članom 55 "Jemči se sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja." Iako je u toku proces izmena, ne očekuju se promene u ovom članu. [2]

"Zakoni koju uređuju ovu oblast, kao što je Zakon o udruženjima i Zakon o fondacijama i zadužbinama za sada se nisu menjali, iako je u toku proces donošenja Građanskog zakonika, koji između ostalih, sadrži i odredbe koje se odnose na slobodu udruživanja, koje će, ako se usvoje, značajno drugačije urediti ovu oblast. Građanski zakonik je dokument koji bi na jedinstven način trebalo da reguliše široku oblast stvarnog, obligacionog, porodičnog i naslednog prava. Komisija za pisanje prednacrta Zakonika osnovana je u novembru 2006, a prvi prednacrt objavljen je 2015. godine. Javna rasprava o ovom prednacrtu trajala je do kraja 2017. Poslednje najave govore da će Komisija razmotriti sve pristigle primedbe tek u toku 2019. godine.[3] Prednacrt Zakonika neopravdano pooštrava uslove za osnivanje udruženja propisujući da većina osnivača moraju imati boravište ili sedište u Republici Srbiji. [4] Do sada se debata o rešenjima i odredbama Građanskog zakonika vodila isključivo u krugovima stručne javnosti, dok se predstavnici Vlade Republike Srbije do sada nisu oglašavali niti davali informacije o tome kada će otpočeti procedura njegovog usvajanja.

Nije bilo promena u pogledu slobodnog i nezavisnog ostvarivanja ciljeva udruženja, kao i osiguranja transparentnosti aktivnosti regulisanih statutom udruženja. Pravni okvir, kao i prethodnih godina, ne predviđa diskriminaciju OCD ili njihovih predstavnika u pogledu garancija zaštite od uplitanja trećih strana u poređenju sa drugim fizičkim ili pravnim licima.

Vlada je u junu 2018. usvojila dokument Procena rizika od pranja novca i procena rizika od finansiranja terorizma uz prateći Akcioni plan za sprovođenje preporuka iz ovog dokumenta. Jedna od mera iz Akcionog plana odnosi se na neprofitni sektor i nalaže jačanje kapaciteta Radne grupe za nadzor neprofitnog sektora u okviru Koordinacione komisije za inspekcijski nadzor u Vlade Republike Srbije, a aktivnosti obuhvataju i izradu godišnjeg plana nadzora neprofitnih organizacija kao i vršenje inspekcijskog nadzora nad civilnim sektorom. Izvršena je snažnija koordinacija između Upravnog inspektorata koji sprovodi nadzor nad sprovođenjem Zakona o udruženjima i Ministarstva kulture i informisanja koje je odgovorno za nadzor nad sprovođenjem Zakona o fondacijama i zadužbinama uz izradu godišnjeg plana nadzora na osnovu indikatora iz napred pomenute Procene rizika koja nije u potpunosti dostupan javnosti.[5] Uprava za sprečavanje pranja novca Ministarstva finansija u saradnji sa Misijom OEBS u Srbiji je objavila publikaciju „ Rizici od zloupotrebe neprofitnog sektora u svrhu finansiranja terorizma", namenjenu prvenstveno neprofitnom sektoru, ali i široj javnosti radi upoznavanja sa međunarodnim standardima i fenomenom finansiranja terorizma preko neprofitnih organizacija.

Jedna od mera predviđenih ovim AP jeste i usvajanje Zakona o centralnoj evidenciji stvarnih vlasnika koji propisuje obavezu registracije stvarnih vlasnika u registar Agencije za privredne registre. Obaveza upisa u registar je nastala kao posledica preporuka FATF. "Izveštaj MONEYVAL-a o Srbiji iz 2016. navodi da je FATF preporuka broj 8 samo delimično ispunjena i podvlači nedostatke u monitoringu nevladinih organizacija, uključujući i nepostojanje posebnog državnog tela za monitoring". [6] Rezultat preporuka ovih međunarodnih institucija je donošenje novog zakona u junu 2018. godine. Zakon predviđa uspostav-

[2] Prema informacijama dobijenim usmenim putem od članova Koordinacione komisije, od kraja 2018 vrši se inspekcijski nadzor nad organizacijama civilnog društva po ovom osnovu. Do trenutka pisanja ovog izveštaja, Građanske inicijative nisu dobile žalbe OCD o nepravilnostima ili zloupotrebama nadzora po ovom osnovu.

[3] Grupa autora (Popović, Stojanović, Selaković) Udruženja građana: Sužavanje prostora za delovanje Srbija 2014-2018, Novembar 2018. Str.36 (bit.ly/CivicSpace)

[4] Isto strana 34

[5] Prema informacijama dobijenim usmenim putem od članova Koordinacione komisije, od kraja 2018 vrši se inspekcijski nadzor nad organizacijama civilnog društva po ovom osnovu. Do trenutka pisanja ovog izveštaja,

Građanske inicijative nisu dobile žalbe OCD o nepravilnostima ili zloupotrebama nadzora po ovom osnovu.

[6] Grupa autora (Popović, Stojanović, Selaković) Udruženja građana: Sužavanje prostora za delovanje Srbija 2014-2018, Novembar 2018. Str.36 (bit.ly/CivicSpace)

ljanje, sadržinu, osnov evidentiranja i način vođenja Centralne evidencije stvarnih vlasnika pravnih lica i drugih subjekata registrovanih u Republici Srbiji, te se njegove odredbe pimenjuju i na poslovna udruženja, udruženja građana, fondacije, zadužbine i predstavništva stranih udruženja, fondacija i zadužbina, ali se ne odnose na sportska i verska udruženja čija evidencija se vodi u posebnim registrima APR-a.
Kako se u praksi pojam vlasništva vezuje sa pojmom imovine, ove odredbe nisu u saglasnosti sa odredbama Zakona o udruženjima i Zakona o zadužbinama i fondacijama koji zabranjuju podelu imovine među osnivačima, članovima organa udruženja, direktorima, zaposlenima ili sa njima povezanim licima (član 41 Zakona o udruženjima, član 47 Zakona o zadužbinama i fondacijama). Ipak, zakonodavac se opredelio da i udruženja i fondacije prepozna kao obveznike po osnovu ovog zakona. Zato sva registrovana udruženja, zadužbine i fondacije moraju biti registrovani u centralnoj evidenciji. U slučaju neispunjavanja ove obaveze, predviđeni su prekršajna odgovornost i novčane kazne. Istovremeno, od primene Zakona izuzeti su političke stranke, sindikati, sportske organizacije i udruženja, crkve i verske zajednice. APR je od 31.decembra 2018. uspostavila Centralnu evidenciju, a rok za evidentiranje Registrovanih subjekata koji su osnovani do 31.decembra 2018.godine bio je 31.januar 2019.godine.
Kako je praksa upisivanja udruženja u različite registre odlika režima koji nemaju demokratske karakteristike, treba pažljivo pratiti primenu ovog Zakona i eventualne posledice na rad i funkcionisanje udruženja. Potpuna primena Zakona započela je u januaru 2019.godine i biće predmet praćenja i analize u narednom periodu.

Zakonodavstvo omogućava organizacijama civilnog društva da se angažuju u ekonomskim aktivnostima, da primaju inostrana sredstva i da primaju sredstva od pojedinaca, korporacija i drugih izvora. Kao i druga pravna lica, OCD su obavezne da ispune uslove u vezi sa svrhom isplate. Prema podacima APR-a do kraja 2018. godine, bilo je registrovano 35 391 udruženja građana.[7] Samo 9037 udruženja, tj. (25,5%) su, u trenutku obrade podataka, imala statutom previđeno obavljanje neke privredne delatnosti, ali naknadno nisu podnela Registracionu prijavu za upis privredne delatnosti u Registar privrednih subjekata. Ovaj procenat je nepromenjen u odnosu na analize iz prethodnih godina. Od tog broja je za obavljanje privredne delatnosti registrovano je svega 1951, tj. 21,5% udruženja. Kada je reč o fondacijama i zadužbinama, privredna delatnost direktno se upisuje u Registar zadužbina i fondacija i nema posebnog upisa privredne delatnosti u Registar privrednih subjekata. Od ukupno registrovanih 883 do kraja 2018. godine, njih 317 (više od trećine) registrovano je za obavljanje privredne delatnosti.

Postupak oslobođenja domaćeg ili inostranog fonda je jasan i nije zahtevan. OCD, kao i druga pravna lica u Srbiji, moraju obavestiti Centralnu banku o svrsi isplate od domaćih ili stranih fizičkih lica, korporacija i drugih izvora, pre korišćenja. Postoji jasan i jednostavan, ali centralizovan postupak za oslobađanje od PDV-a. U avgustu 2018 izmenjen je pravilnik koji uređuje način oslobađanja od PDV tako da će od početka 2019.godine OCD zahtev za oslobađanje podnositi isključivo elektronski, preko portala ePorezi, uz pomoć kvalifikovanog sertifikata važećeg u Republici Srbiji. Ovo bi trebalo da u velikoj meri olakša sam proces pre svega OCD koje su van Beograda, imajući u vidu da sve zahteve podnose direktno Centrali Poreske uprave, što oduzima mnogo vremena i dodatna sredstava.

Primena finansijskih i poreskih pravila generalno je proporcionalna prihodu koji ostvaruju. Zakonski okvir nije menjan od 2014.godine, kada je usvojen podzakonski akt za Zakon o računovodstvu, i predviđa tri različita formata za finansijsko izveštavanje, prema prihodu OCD, koje se sprovodi od 2015.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja objavilo je Nacrt zakona o socijalnom preduzetništvu u novembru 2018. godine. Međutim, trenutni Nacrt zakona ne prepoznaje udruženja kao nosioce i osnivače socijalnih preduzeća. Pravni oblici u kojima može da deluje socijalno preduzeće mogu biti samo privredna društva i preduzetnici, što je posebno otežavajuća okolnost imajući u vidu da su udruženja najčešće osnivači socijalnih preduzeća.[8] Nacrt zakona o socijalnom preduzetništvu takođe predlaže veoma neobično rešenje da socijalna preduzeća mogu osnivati i država, autonomna pokrajina ili lokalne samouprave, što sa jedne strane predstavlja odstupanje od prakse evropskih država, a sa druge ostavlja prostor za eventualne zloupotrebe prilikom dodele finansija kroz javne konkurse. Dodatno, Nacrt zakona o socijalnom preduzetništvu propisuje uslov da preduzeće mora da zapošljava najmanje 50 odsto korisnika usluga sistema socijalne zaštite. Ove i mnoge druge primedbe koje se mogu staviti na Nacrt zakona o socijalnom preduzetništvu (poput liste grupa koje se mogu smatrati korisnicima, isključivanje socijalnih zadruga, obaveza registracije u Ministarstvu, ovlašćenje Ministarstva i lokalne samouprave da izdaju mišljenje šta je delatnost od opšte interesa i slično) dovode u pitanje delotvornost budućeg

[7] Podaci dobijani od APR u saradnji sa Kancelarijom za saradnju sa civilnim društvom

[8] http://www.smartstart4u.org/sites/default/files/Kako-osnovati-socijalno-preduzece-u-Srbiji.pdf str.15

Zakona (ukoliko bude usvojen u ovom obliku), ali i predstavljaju potencijalnu pretnju po pravni okvir za delovanje organizacija civilnog društva koje danas posluju kao socijalna preduzeća. [9]

Praksa

Tokom 2017.godine Kancelariji za saradnju sa civilnim društvom (Kancelarija) obratilo se nekoliko organizacija civilnog društva sa zahtevom za davanje mišljenja i tumačenja odredbi Zakona o privrednim komorama i Odluke o visini, načinu i rokovima plaćanja jedinstvene članarine i finansiranju Privredne komore Srbije (PKS) u 2017. godini, koji se odnose na udruženja kao moguće članove Privredne komore Srbije i visinu članarine koja je za njih određena. Kancelarija je potom uputila predlog PKS da se iznos mesečne članarine u PKS za udruženja umanji u što kraćem roku, imajući u vidu da su udruženja osnovana prvenstveno kao neprofitna pravna lica u opštem interesu građana a ne radi sticanja dobiti, te samim tim ne mogu imati visoke godišnje poslovne prihode. Navedenom odlukom bilo je predviđeno da udruženja plaćaju članarinu PKS u visini od 1.000 dinara mesečno, dok privredni subjekti sa godišnjim poslovnim prihodom od 20 miliona do 300 miliona dinara plaćaju članarinu u visini od 300 dinara mesečno. U međuvremenu je doneta nova *Odluka o visini, načinu i rokovima plaćanja jedinstvene članarine i finansiranju Privredne komore Srbije u 2018.* godini, koja propisuje (član 4. stav 3. Odluke) da članovi koji imaju poslovni prihod manji od 20 miliona RSD, u koje spada većina udruženja, ne plaćaju deo članarine po osnovu poslovnog prihoda. Dakle, za njih članarina iznosi 600,00 RSD, što predstavlja poboljšanje u odnosu na prethodnu Odluku iz 2017. godine. Nova Odluka za 2018. godinu u primeni je od 1. januara 2018. godine. Ipak, važno je imati na umu da članarina nije obavezujuća i odnosi se samo na udruženja koja su izričito pristala na plaćanje pomenute članarine, jer prema Zakonu o privrednim komorama udruženja mogu da budu, ali nisu po sili zakona članovi privrednih komora.

Zabeležen je trend osnivanja vladinih nevladinih organizacija (GONGO) koje oponašaju već postojeće organizacije i to čine iz više razloga. Prvo, da bi se omogućilo urušavanje kredibiliteta postojećih organizacija civilnog društva i stvorila konfuzija u javnosti prema stavu organizacija sa kritičkim stavom prema vlasti, zatim, da bi učestvovale u procesima fingiranja dijaloga sa državom i demokratske debate i na kraju, da bi putem zloupotreba i koruptivnih mehanizama mogle da koriste budžetska sredstva namenjena udruženjima građana.

Nenad Stefanović, predstavnik stručnih udruženja sudija i tužilaca, javno se zalagao za ustavne reformu, dok nije imenovan za zamenika javnog tužioca u Trećem osnovnom sudu u Beogradu. Do tada je imao oštar stav o vladinim reformama. Nakon imenovanja je osnovao OCD koja se zove Udruženje sudskih i tužilačkih pomoćnika Srbije koje ima funkciju da podržava stavove Vlade, ali i da vodi aktivnu kampanju protiv svojih kolega koje se bore za dostojanstvo tužilačke i sudske profesije. [10] „U Trsteniku je osnovano udruženje "Savet za monitoring, ljudska prava i borbu protiv korupcije Transparentnost" od strane funkcionera Ministarstva zdravlja Marija Spasića. Ovo udruženje uglavnom se bavi napadima na kritičare režima ili na nezavisna tela, a posebnu "težinu" daje mu zloupotreba imena ugledne organizacije Transparentnost Srbija." [11]

Desničarska organizacija Zavetnici, bliska vladajućoj stranci u Srbiji, prelepila je 2. februara 2018. izlog Kuće ljudskih prava i demokratije u Beogradu plakatima na kojima je uz lik Nataše Kandić (osnivačica Fonda za humanitarno pravo) ispisana poruka: „Nobelova nagrada za izdaju srpskog naroda“[11] Ova desničarska organizacija je tom prilikom organizovala okupljanje ispred prostorija Kuće ljudskih prava, gde su nakon pobede na izborima obećali zatvaranje Kuće i zabranu nevladinih organizacija. Zaposleni u Kući su pozvali policiju, ali se policija nije pojavila na licu mesta, a kasnije su demantovali da se nisu pojavili.[13] U razgovoru sa policajcima oni su rekli zaposlenima u Kući, da kada je u toku kampanja za izbore, oni se ne pojavljuju uvek na licu mesta. "Zavetnici su svoje pretnje ponovili i 23. februara kada su prostorije nekoliko udruženja građana (uključujući ponovo Kuću ljudskih prava, ali i Žene u crnom, Centar za kulturnu dekontaminaciju i Inicijativu Ne davimo Beograd) oblepili plakatima na kojima je pisalo „Zatvoreno od 4. marta“ i „Strani agenti“"[14] Ovoga puta policija je izašla da izvrši uviđaj, ali postupak protiv predstavnika Zavetnika nije pokrenut.

Poslednji detaljni podaci o OCD koje obavljaju privrednu delatnosti izneti su u Izveštaju o ekonomskoj aktivnosti OCD koji su, na osnovu istraživanja sprovedenog krajem 2017, pripremile Građanske inicijative. Podaci iz istraživanja još uvek su jedini sveobuhvatni i javno dostupni koji se odnose na ovu temu.

U istraživanju je učestvovalo ukupno 738 OCD koje su formalno registrovale privrednu delatnost u APR, što predstavlja 39% od ukupnog broja aktivnih OCD koji su registrovali privrednu delatnost. Broj anketiranih OCD čini 9,1% od ukupnog broja OCD

[9] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf str.39

[10] http://rs.n1info.com/Vesti/a474353/Dragan-Popovic-Vlast-stvara-paralelni-civilni-sektor-u-Srbiji.html

[11] Isto

[11] Isto

[13] http://rs.n1info.com/Vesti/a474353/Dragan-Popovic-Vlast-stvara-paralelni-civilni-sektor-u-Srbiji.html

koje su predvidele obavljanje privredne delatnosti u svojim statutima.[15] Iako više od polovine anketiranih OCD ostvaruje prihod od privredne delatnosti, ipak najveći broj OCD ima minimalni udeo prihoda od toga (do 5%). Registrovane privredne delatnosti kojima se organizacije bave su veoma raznolike. Najučestalija je izdavačka delatnosti koju obavlja 9,2% OCD, zatim slede usluge pripremanja i posluživanja pića (7,6%), te ostale obrazovne delatnosti (6,6%).

Obavljanje privredne delatnosti najčešće svrstava OCD u tzv. socijalna preduzeća. Ovaj pojam nema svoju jasnu definiciju u pravnom okviru Republike Srbije, mada neki zakoni i strategije uvode pojam, posebno oni relevantni za rad i delovanje OCD kao i u oblasti socijalne zaštite. OCD kao "socijalna preduzeća" obavljaju privrednu delatnost motivisane pre svega socijalnim faktorima i radi promene u društvu, a ne radi sticanja profita. U tom kontekstu, bilo bi za očekivati da država prepoznaje značaj OCD u obavljanju privredne delatnosti i da im obezbeđuje odgovarajuća podsticajna sredstva. Na ovo upućuju i zaključci iz studije *„Ekonomski uticaj socijalnih preduzeća u Republici Srbiji:"*

Uslovi za finansiranje i finansijsko poslovanje socijalnih preduzeća su nepovoljni, osim za preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom. Glavni problem je nedostatak mikrofinansiranja i pogodnosti u procesu javnih nabavki. Postojanje ovih elemenata u pravnom i poslovnom okruženju omogućilo bi lakše osnivanje i poslovanje socijalnih preduzeća, što bi dovelo do konačnog uobličavanja ovog sektora u Srbiji." [16]

Pozivi i konkursi za dodelu sredstava predviđaju uslove za prijavljivanje koji su uvek vezani za jedan od sledećih pravnih oblika: "mikro, mala i srednja preduzeća i preduzetnici odnosno privredna društva, privredni subjekti, poljoprivredna gazdinstva". Nikada se OCD ne prepoznaju kao mogući aplikanti na ovim konkursima. Stoga ne čudi da čak 98,8% ispitanih organizacija navodi da nije imalo pristup podsticajnim sredstvima za obavljanje privredne delatnosti. Osim podsticajnih sredstava namenjenih privrednim subjektima, ni donatorska pomoć koja se uobičajeno daje za rad i delovanje OCD, uglavnom nije usmerena u tom pravcu. Velika većina anketiranih OCD (97,4%) izjavljuje da nije dobilo nikakva donatorska ili druga sredstva za započinjanje obavljanja privredne delatnosti. O nedostatku podrške u najširem smislu svedoči i podatak da samo je 7,9% ispitanih organizacija navelo da je prilikom obavljanja privredne delatnosti imalo podršku države, 4,5% je imalo podršku od poslovnog sektora i 7,9% od domaćih ili stranih donatorskih organizacija. Kada je reč o tipu državne podrške, finansijsku podršku je imalo 3% OCD, dok je nematerijalnu vrstu podrške, najčešće u vidu prostora dobilo 2,7% organizacija. Dva tipa podrške (finansijsku i nematerijalnu podršku) primilo je svega 0,4% ispitanika, dok je 1,5% organizacija navelo ostale vidove podrške kao npr. da su sarađivali sa državnim organima u različitim aktivnostima i projektima.

Koalicija za razvoj solidarne ekonomije zajedno sa Građanskim inicijativama kreirala je platformu za slanje zajedničkih komentara nadležnom ministarstvu u vezi sa Nacrtom zakona. Kroz platformu je bilo je poslato ukupno 506 komentara u ime OCD i u ime pojedinaca. Takođe, civilno društvo je vršilo pritisak na izvršnu vlast, da obustavi slanje Nacrta u skupštinsku proceduru, što je dalo rezultate i najavljeno je formiranje nove radne grupe sa uključivanjem aktera iz civilnog društva i socijalnih preduzeća.[17]

[14] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf

[15] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/03/Izvestaj-privredna-delatnost-2017.pdf

[16] "Ekonomski uticaj socijalnih preduzeća u Republici Srbiji", Izdavač: Republički zavod za statistiku; Projektni tim i autori: Republički zavod za statistiku: Prof. dr Dragan Vukmirović, Mr Andra Milojić,Mr Rade Ćirić, Jelena Budimir, Tomislav Despić, Svetlana Jelić, Milena Stevović, Mirjana Smolčić, Suzana Karamarković, Marina Pavlović,Tijana Čomić; SeConS: Prof. dr Slobodan Cvejić; Grupa 484: Siniša Volarević, Danica Ćirić; ISBN 978-86-6161-114-8, Beograd 2014

[17] https://solidarnaekonomija.rs/aktuelnosti/konsultativni-sastanak-u-vladi-rs/

Nalazi prema EU Smernicama za podršku civilnom društvu u zemljama proširenja:

1.1.a. U zakonodavnom okviru koji direktno uređuje slobodu udruživanja (Zakon o udruženjima i Zakon o zadužbinama i fondacijama) nije bilo izmena tokom 2018. Predlog Građanskog zakonika sadrži značajna ograničenja slobode udruživanja, ali sam dokument još uvek nije usvojen. Međutim, usvajanjem Zakona o centralnoj evidenciji stvarnih vlasnika, OCD nametnuta je dodatna obaveza čiji efekti su upitni. Imajući u vidu da se u praksi pojam vlasništva vezuje sa pojmom imovine, odredbe ovog Zakona nisu u saglasnosti sa odredbama Zakona o udruženjima i Zakona o zadužbinama i fondacijama koji zabranjuju podelu imovine među osnivačima, članovima organa udruženja, direktorima, zaposlenima ili sa njima povezanim licima. Kako praksa upisivanja udruženja u različite registre odlikuje režime koji nemaju demokratske odlike, praćenje primene ovog Zakona zahtevaće posebnu pažnju tokom 2019. Ustav i konkretni zakoni garantuju slobodu udruživanja svim pravnim i fizičkim licima, ali i slobodu da deluju u okviru neformalnih grupa. Sam proces reigistracije OCD je jednostavan, brz (traje do 5 dana) i finansijski relativno nezahtevan, a jedina ograničenja u pogledu svrhe OCD tiču se poštovanja međunarodnog prava i standarda. Garanciije protiv mešanja države u unutrašnja pitanja OCD predviđene su zakonom.

1.1.b. Kada je u pitanju sprovođenje propisa u oblasti ostvarivanja slobode udruživanja, evidentne su zloupotrebe sa ciljem obesmišljavanja postojećih mehanizama i smanjenja uticaja kritičkog stava civilnog društva. Postoji pravni okvir prema kom svako lice može osnovati neprofitni entitet definisan zakonom. Stoga, on omogućava potencijalni neotkriveni sukob interesa u slučajevima kada je udruženje finansirano od strane političke partije. Ovo posebno postaje zabrinjavajuće zbog rastućeg trenda osnivanja GONGO organizacija. Iako je omogućeno da se deo procesa registracije obavi elektronski (online), službeni zahtev za registraciju mora se dostaviti isključivo u štampanoj verziji.

1.3.a. Imajući u vidu da registracija lokalnih, neformalnih (grass-root) pokreta / inicijativa još uvek nije obavezna i da su one slobodne u svom radu, prethodnu godinu obeležilo je okupljanje i aktivističko delovanje grass root pokreta / inicijativa koje su uglavnom tražile rešenje na socio-ekonomska pitanja, ili imale ekološku poruku. One zapravo predstavljaju odgovor na zahteve građana u situaciji kada ne postoji javna debata i reakcija vlasti.

2.1.a. Finansijska i poreska pravila zahtevna su proporcionalno prihodima koje ostvaruju OCD. Od početka 2015, a u skladu sa izmenama Zakona o računovodstvu, primenjuju se 3 različita oblika finansijskog izveštavanja, zavisno od visine prihoda OCD.

2.1.b. Postoji delimični sistem podrške za primenu finansijskih (uključujući i poreska) pravila. Određeni nivo podrške OCD, kao i drugim pravnim licima, pružaju službenici Poreske uprave i Agencije za privredne registre, koji međutim nisu obavezni da pruže podršku i vrlo su restriktivni u pružanju dodatnih informacija. U avgustu 2018 izmenjen je pravilnik koji uređuje način oslobađanja od PDV, tako da će od početka 2019. godine OCD zahtev za oslobađanje podnositi isključivo elektronski, preko portala ePorezi, uz pomoć kvalifikovanog sertifikata važećeg u Republici Srbiji. Ovo bi trebalo da u velikoj meri olakša sam proces pre svega OCD koje su van Beograda, imajući u vidu da sve zahteve podnose direktno Centrali Poreske uprave, što oduzima mnogo vremena i sredstava.

Podoblast 1.2: Srodne slobode

1.2.1. Sloboda mirnog okupljanja

Zakonodavstvo

Zakon o javnom okupljanju je usvojen 2016.godine nakon četiri meseca pravne praznine, tokom kojih sloboda okupljanja nije bila pravno regulisana. [18] Zakon od tada nije menjan, iako nije u skladu sa međunarodnim standardima, niti u skladu sa ustavom Republike Srbije. Ustav RS definiše slobodu okupljanja sa određenim ograničenjima u članu 54 Ustava koja propisuju da je „mirno okupljanje građana slobodno" (stav 1); da „okupljanje u zatvorenom prostoru ne podleže odobrenju ni prijavljivanju" (stav 2); da se „zborovi, demonstracije i druga okupljanja građana na otvorenom prostoru prijavljuju državnom organu, u skladu sa zakonom" (stav 3); a „sloboda okupljanja može zakonom ograničiti samo ako je to neophodno radi zaštite javnog zdravlja, morala, prava drugih ili bezbednosti Republike Srbije" (stav 4). Sa druge strane, prilikom usvajanja novog Zakona zakonodavac je delimično uvažio primedbe koje su izneli Zaštitnik građana i predstavnici organizacija civilnog društva tokom javne rasprave, da zakon ne odgovara međunarodnim standardima, ali ni civilizacijskim tekovinama, jer nameće ograničenja slobode okupljanja. "Usvojenim zakonom zadržana su ograničenja mesta i vremena okupljanja, kumulativno kažnjavanje i visoke novčane kazne koje nisu u skladu sa Ustavom i međunarodnim standardima". [19]

[18] http://ecnl.org/wp-content/uploads/2019/01/Serbia-Monitoring-assembly-report-2018.pdf

[19] http://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Sloboda-okupljanja-u-Republici-Srbiji-2015-2016..pdf

Primetno je da se nastavlja praksa selektivne primene Zakona o javnom okupljanju i nejasnih reakcija nadležnih organa, u zavisnosti od toga ko organizuje javna okupljanja, što je posebno vidljivo tokom protesta opozicije; organizacije protestnih okupljanja neformalnih grupa povodom zaštite životne sredine (Odbranimo reke Stare planine; Čuvari izvora;) i tokom događaja koji se bave temama koje po pravilu okupljaju desničarske organizacije (Festival Miridita – Dobar dan, Okupljanja koje organizuju mirovni pokreti i pokreti za pomirenje i humanitarno pravo...).

Ispred Prekršajnog suda u Beogradu održan je protest zbog održavanja ročišta u postupku protiv organizatora protesta koji su održani na ulicama Beograda nakon predsedničkih izbora 2017, ali i učesnika protesta solidarnosti sa radnicima nekoliko preduzeća u štrajku iz jula iste godine. U aprilu prošle godine započeli su spontani protesti zbog nezadovoljstva uslovima pod kojim je Aleksandar Vučić pobedio na predsedničkim izborima. Iako je tada na snazi bio veoma restriktivan Zakon o javnom okupljanju (2016), organizatori protesta nisu bili poznati, protest nije bio prijavljen, na ulicama nije bilo uniformisanih policijaca, predstavnicima nadležnih institucija to nije smetalo. Naprotiv, zvaničnici su koristili svaku priliku da naglase kako su ne zabranjuju spontane proteste. Međutim, nekoliko meseci kasnije, podneto je više od 20 prekršajnih prijava protiv učesnika protesta. Po svemu sudeći, oni su nasumično izabrani kao organizatori protesta, iako za tako nešto dokazi ne postoje. Nije jasno na osnovu kojih dokaza su predstavnici nadležnih institucija nekoliko meseci kasnije zaključili ko su bili organizatori protesta, jer su prijave dobili i oni koji su na skupovima samo govorili. Takođe, budući da niko od okrivljenih nije legitimisan tokom same akcije, već su njihova imena zapisana dok su govorili preko megafona, prekršajne prijave poslate su i dvema ženama koje u akciji nisu ni učestvovale, već se samo zovu kao dve govornice. Slanje naknadnih prekršajnih prijava preporuka je učesnicima budućih protesta da protesti nisu dobrodošli, kao i da bilo koja vrsta kritičkog mišljenja i njegovog nije dozvoljena. *Prijave predstavljaju zastrašivanje ljudi koji ostvaruju pravo na izražavanje sopstvenih uverenja, što ukazuje da je borba za određena prava, koja se sprovodi na ulicama, često kao poslednje raspoloživo sredstvo legitimne borbe, nedopustiva.*

Ministarstvo unutrašnjih poslova zabranilo je skup organizacije Falun Gong planiran za 24. februar ispred Kineske ambasade, a čiji cilj je bio poziv vlastima u da prestanu sa progonom njihovih članova. Planirano je bilo da se skup „Pet do 12 za ljudska prava u Kini", koji je bio uredno prijavljen, istovremeno održi u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani i da se apeluje se na Komunističku partiju Kine da prekine progon aktivista ove organizacije u Kini. U zvaničnom obrazloženju bilo je navedeno da, obzirom da postoji mogućnost da se na prostoru prijavljenom za održavanje javnog okupanja okupi veći broj državljana NR Kine koji borave u Republici Srbiji, radi obeležavanja Nove godine po kineskom kalendaru, a koji su suprotnih stavova od od pristalica Falun Gong, postoji opasnost da dođe do međusobnog sukoba čime bi se ugrozila bezbednost ljudi i imovine na navedenom prostoru. Organizatori skupa istakli su da je ovakvo obrazloženje MUP-a nelogično, jer je Kineska Nova godina obeležena sedam dana ranije, 16. februara. Dodatno, skup je zabranjen uprkos apelu Kuće ljudskih prava upućenom MUP-u da preispita delovanje prema aktivistima Falun Gonga u Srbiji. Naime, aktivistima Falun Gonga zabranjeno javno okupljanje već deset puta, počevši od 2014. godine, kada je u Srbiji održan samit Kine i 16 zemalja, iako su takvi skupovi godinama unazad nesmetano održavani bez ugrožavanja bezbednosti na raznim lokacijama u Beogradu, uključujući i Kinesku ambasadu. U svom saopštenju podsećaju na stav Komiteta pravnika za ljudska prava da MUP tada nije postupio prema zakonu i da konstantno oduzima aktivistima Falun Gonga jedno od osnovnih ljudskih prava, a to je pravo na slobodno okupljanje, garantovano Ustavom Srbije. Ustavni sud Srbije je tri godine nakon Samita Kine i 16 zemalja u Beogradu i zabrane skupova u to doba, doneo odluku o povredi prava aktivista.

„Značaj slobode okupljanja leži u činjenici da njeno uživanje omogućava učesnicima u javnom životu da slobodno iskazuju i zadovoljavaju svoje potrebe i interese i tako učestvuju u upravljanju zajednicom, što je čini prvom linijom odbrane od jačanja autoritarnih tendencija."[20]
U atmosferi gde je prostor za dijalog sužen, građani svoje nezadovoljstvo iskazuju na ulici, što može da objasni pojavu sve više grass root organizacija na lokalnom nivou. Godina 2018. bila je obeležena okupljanjima grass root inicijativa koje su uglavnom tražile rešenje na socio-ekonomska pitanja, ili imale ekološku poruku, u situaciji kada ne postoji javna debata i reakcija vlasti na svakodnevne probleme sa kojima se susreću.

Udružene građanske inicijative Novog Sada udružile su se u svojim naporima da spreče investitore da na zelenim površinama izgrade stambene objekte. "Uprkos

[20] http://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Sloboda-okupljanja-u-Republici-Srbiji-2015-2016..pdf

činjenici da mnogi mališani ne mogu da dobiju mesto u vrtićima, u građanskim inicijativama "Ne damo Livadicu!", "Sačuvajmo park kod Muzeja Vojvodine" i Sačuvajmo Liman od betona", smatraju da izgradnja vrtića na Limanu 2, koja je predviđena generalnim urbanističkim planom Grada Novog Sada, nije potrebna."[21] Građani se lako mobilišu oko pitanja koja se tiču kvaliteta njihovog svakodnevnog života. dok se vlast i dalje oglušuje o komunalne potrebe lokalnih zajednica.

Čuvari izvora su osnovali udruženje nakon upornih nastojanja investitora, koji uz podršku lokalne samouprave, pokušava da izgradi stambeni kompleks koji bi ugrozio dobavljanje vode za stanovnike Miljakovca koji se snabdevaju vodom sa Miljakovačkog izvora. Predstavnici udruženja su okupili eksperte i stanovnike Miljakovca i uz humanitarne akcije upozorili građane da bi gradnja na ovom području imala dalekosežne posledice na njihov kraj. Miljakovčani već godinama, protestima i lokalnim akcijama uspevaju da utiču na lokalnu vlast da onemogući gradnju na lokaciji izvora. Ovo udruženje predstavlja primer kako dobro organizovani građani okupljeni oko zajedničkog problema koji se tiče njihove lokalne zajednice mogu da utiču na bolju primenu zakona od strane nadležnih organa izvršne vlasti.

Tokom 2018. održani su protesti inicijative Sačuvajmo reke Stare planine pod nazivom Ne za MHE (mini hidroelektrane) na Staroj planini koja zahteva od vlasti da prestane da subvencioniše izgradnju minihidroelektrana koje uništavaju prirodnu sredinu i dovode do istrebljenja retkih vrsta. "Istraživači su našli da će 11 endemskih vrsta ribe nestati, 7 vrsta ribe će biti u kritičnom stanju ugroženosti i da će se broj ugroženih ribljih vrsta duplirati na 24. Nisu samo ribe ugrožene. MHE dovode do isušivanja reka, što otežava život ljudima, ali ugrožava i okolne ekosisteme."[22] Poseban značaj ovih lokalnih akcija je bio u tome što su okupile veliki broj ljudi širom cele Srbije, koji su protestovali protiv partikularnih interesa investitora, a zarad očuvanja prirodne sredine.[23]

Protesti protiv poskupljenja cena goriva u junu 2018. brzo su ispolitizovani i okarakterisani u provladinim medijima kao pokušaji opozicije da izvedu nemire u Beogradu[24] , iako su ovi protesti imali za cilj da ukaže na goruće ekonomske probleme stanovništva.

"Grupa trudnica, porodilja i majki, okupljena u građanskoj inicijativi "Mame su zakon" protestovala je zbog rešenja predviđenih Zakonom o finansijskoj podršci porodicama s decom u septembru 2018. I ovaj protest, u skladu sa već oprobanom metodologijom, proglašen je političkim, ovaj put od strane Ministra za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Zorana Đorđevića."[25] Ovo je nova kategorija neformalnog okupljanja, gde se građani okupljaju oko socijalnog problema. Vlast u Srbiji formalno brigu o deci i porodici drži među prioritetnim ciljevima, iako to ne pokazuje kroz zakonske i podzakonske akte koje donosi, a koji regulišu ovu oblast.

Združena akcija "Krov nad glavom" je skup organizacija (Ko gradi grad, Ne da(vi)mo Beograd, Socijaldemokratska unija, Jednakost, Reci NE Izvršiteljima, 7 zahteva, Marks21, Čuvari/ke vatre i Beogradska omladinska akcija) i pojedinca kojima je zajedničko zalaganje za pravo na stanovanje. Krov nad glavom, osim borbe protiv prinudnih iseljenja, pruža i besplatnu pravnu pomoć građanima. Tokom 2018. godine organizovali su 27 odbrana u kojima su pomogli da 56 ljudi sačuva svoj dom. Sve one su bile uspešne osim jedne. Zajedno sa Efektiva organizacija potrošača su u dva navrata blokirali rad Eurobanke zbog uloge koju banka ima u prisilnim iseljenjima. Više desetina građana im se obratilo sa pitanjima i žalbama na rad izvršitelja. Zahvaljujući predanoj borbi za pravo na dom u proteklih godinu i po dana, problem prisilnih iseljenja je postao prepoznat u široj javnosti, a Ministarstvo pravde je oformilo radnu grupu za izmenu Zakona o izvršenju i obezbeđenju. Ove organizacije su napisale predlog izmena i dopuna tog zakona u kome, između ostalog, predlažu da se uvede pravilo jedinog doma - izuzeće nekretnine kao predmeta izvršenja ukoliko ona predstavlja jedini krov nad glavom dužnika.[26] Usvajanje Zakona o izvršenju i obezbeđenju je još od primera donošenja zakona po hitnom postupku i u netransparentnoj procedure koji je doveo do brze reakcije i mobilizacije građana.

Lider partije Srpske levice, Borko Stefanović i dvojica njegovih stranačkih kolega, napadnuti su u Kruševcu nakon održane lokalne panel diskusije. Nekoliko sati kasnije, predsednik Srbije Aleksandar Vučić najavio je da su ljudi koji su napali Stefanovića i još dvoje aktivista uhapšeni. Ovaj događaj pokrenuo je niz protesta u Beogradu i drugim gradovima, svake nedelje, od kojih se prvi zvao "Stop krvavim košuljama". Mediji su objavljivali različite informacije, pokušavajući da minimalizuju broj učesnika na svakom sledećem skupu. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić, je izjavio da neće postupiti po zahtevima demonstranata čak ni da ih je 5 miliona, nakon čega su protesti dobili ime "Jedan od 5 miliona". Do kraja 2018. održana su 3 protesta, ali je najavljeno njihovo dalje održavanje. Protesti su mobilisali veliki broj građana što je dovelo do zabrinutosti vladajuće većine, a što se je za posledicu imalo targetiranje predstavnika opozicije i organizatora protesta. Neizveštavanje o protestima na Radio televiziji Srbije dovelo je do mobilizacije većeg broja građana i širenja protesta i na druge gradove širom Srbije.

Protesti u Nišu su se održavali tokom leta 2018. kada su se građani pobunili zbog predaje aerodroma

[21] udruzenja.info/udruzenja-gradana-gradanima-sruseni-stanovi-zbog-sprege-vlasti-i-investitora.

[22] https://www.facebook.com/7zahteva/posts/spasimo-reke-sa%C4%8Duvajmo-prirodu-ne-za-mhesve-dr%C5%BEave-balkana-su-izrazile-%C5%BEelju-da-/1898261207138297/

[23] https://www.energetskiportal.rs/odrzan-najveci-ekoloski-protest-ne-za-mhe-u-beogradu/

[24] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf 22.strana

[25] Isto

[26] https://www.facebook.com/zakrovnadglavom/posts/362287727696441

Konstantin Veliki iz ruku gradske uprave u ruke države. Protesti su nastali kao rezultat „curenja“ informacija iz još uvek tajnog ugovora između francuske kompanije koja je uzela u koncesiju beogradski aerodrom. U ugovoru se država obavezala da niški aerodrom neće preći određeni nivo prihoda, da ne bi bio konkurentan.[27] Građani Niša su nedeljama izlazili na ulice protestujući protiv ovakvog načina upravljanja od strane gradske vlasti. Aerodrom je ustrupljen na korišćenje bez naknade državi i pored neumornih protesta građana. Ovaj primer je još jedan pokazatelj kako se vlast oglušava na zahteve građana i donosi odluke kroz netransparentne procese.

1.2.2. Sloboda izražavanja

Zakonodavstvo

Sloboda izražavanja jedno je od najstarijih ljudskih prava koje je Ustavom zagarantovano i višestruko zaštićeno brojnim međunarodnim konvencijama. Sloboda medija sastavni je deo slobode izražavanja i predstavlja uslov za neometano uživanje ovog prava. Kontrola medija kroz političke i ekonomske pritiske od strane pojedinaca i društvenih grupa sprečava razvoj slobode izražavanja i urušavanje sistema zaštite ljudskih prava, ali i samih temelja na kojima počiva jedna demokratska i pravna država.

Tokom 2018. godine. najviše pažnje javnosti privukla je izrada nove Medijske strategije, tj. Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji do 2023. godine, iako ovaj programski dokument nema nikakvu pravnu snagu. Nakon isteka važenja stare strategije (Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji do 2016.godine), Vlada je oformila Radnu grupu za izradu nacrta nove, koji nikada nije objavljen. Nakon protesta novinarskih i medijskih udruženja zbog netransparentog načina rada Radne grupe kao i rešenja koja su procurela u javnost i njihovog napuštanja Radne grupe, savetnica predsednika Republike za medije, Suzana Vasiljević saopštila je na sednici Nacionalnog konventa o EU u aprilu 2018, da je obustavljen rad na strategiji i da će biti formirana nova Radna grupa.[28] Njeno obrazloženje da je sam Predsednik u „konsultacijama sa premijerkom” obustavio rad na izradi medijske strategije, pokazalo je otvoreno kršenje ustavne i zakonske norme o načinu vršenja vlasti i funkcionisanju državnih institucija.[29] Sam Ustav RS ne daje za pravo Predsedniku, ali ni njegovim zaposlenima, pravo mešanja u medijske poslove i u rad na zakonskim i podzakonskim aktima. Nova Radna grupa za izradu strategije formirana je konačno krajem juna 2018. godine, nakon nekoliko meseci rasprava i međusobnih optužbi između predstavnika vlasti i novinarskih i medijskih udruženja. Zahtev organizacija civilnog društva da se u Radnoj grupi nađu i njihovi predstavnici nije prihvaćen.[30] Radna grupa je krajem decembra 2018. godine predala prvi nacrt Medijske strategije Vladi, za koji je najavljena javna rasprava i usvajanje u prvoj polovini 2019. godine.

Srbija se i u dokumentima koji su vezani za proces pristupanja EU, obavezala na poštovanje osnovnih prava u koje spada i sloboda izražavanja. Najvažniji dokument u tom smislu, je Akcioni plan za Poglavlje 23 koji se bavi pravosuđem i osnovnim pravima. Ovo Poglavlje je jedno od tri ključna za proces evrointegracija, otvoreno je odmah na početku i neće biti zatvoreno sve do kraja pregovora između Srbije i EU. Vlada Srbije je 2015. godine osnovala Savet za sprovođenje AP za Poglavlje 23, kao stručno telo koje podnosi periodične izveštaje o stepenu ispunjenosti postavljenih ciljeva. Sveopšti utisak je da Savet olako daje ocenu „ ispunjeno u potpunosti” za aktivnosti gde je očigledno da to nije slučaj. Većina rokova koji su propisani Akcionim planom, odavno je propuštena, aktivnosti kasne i po nekoliko godina, zbog čega je i najavljivana njegova revizija za 2018. godinu do koje nije došlo.

Grupa organizacija civilnog društva pripremila je zajednički komentar na Nacrt zakona o zaštiti podataka o ličnosti smatrajući da je zakon konfuzan i da ima puno manjkavosti. Ipak “Skupština Srbije je 9. novembra, usvojila Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, koji je trebalo da domaću regulativu uskladi sa GDPR-om, novom evropskom regulativom u ovoj oblasti”[31], bez usvajanja komentara stručne javnosti. Predstavnici OCD koju su pripremili komentare, kao i sam Poverenik su izneli stav da ovakav zakon nije u skladu sa standardima EU i da Iako zakon neupitno proširuje prava građana u oblasti zaštite ličnih podataka, mnoge manjkavosti na koje su upozoravali nisu otklonjene iz finalne verzije zakona.

Organizacije civilnog društva, mediji i pojedinci zahtevali su od Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu da bez odlaganja iz Nacrta zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja ukloni odredbu kojom bi se omogućila zloupotreba prava na slobodan pristup informacijama protiv organizacija, medija i pojedinaca koji deluju u javnom ili opštem interesu. Istovremeno se mora omogućiti potpuna i efikasna kontrola javnosti nad radom javnih preduzeća i drugih subjekata osnovanih ili finansiranih od strane organa javne vlasti. Ključne zamerke koje su uputili predstavnici civilnog sektora odnose se na: odustajanje od predloženog rešenja iz Nacrta zakona, da se državna preduze-

[27] https://www.juznevesti.com/Ekonomija/Ako-aerodrom-ode-Drzavi-Nis-bi-mogao-da-placa-odstetu-avio-kompanijama.sr.html

[28] https://mediji.gradjanske.org/ 2018/10/11/zaustavljena-izrada-medijske-strategije

[29] https://mediji.gradjanske.org/2018/10/11/vucic-ponizio-vladu-i-preko-savetnice-pokazao-ko-odlucuje-o-medijskoj-strategiji

[30] https://mediji.gradjanske.org/2018/07/05/ukljuciti-predstavnike-udruzenja-gradana-u-radnu-grupu-za-izradu-medijske-strategije

[31] https://startit.rs/usvojen-zakon-o-zastiti-podataka-o-licnosti-upozorenja-o-manjkavostima-ignorisana/

ća - društva kapitala, političke partije i verske zajednice - izuzmu iz kruga obveznika Zakona; odustajanje od predloženog rešenja da obveznici zakona mogu pokretati upravne sporove protiv rešenja Poverenika; neophodnost definisanja postupka u slučajevima kada je neophodno da Vlada obezbedi izvršenje rešenja Poverenika; neophodnost izmeštanja nadzora nad sprovođenjem Zakona iz Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave i preneti ovu nadležnost na Poverenika; proširenje nadležnosti Poverenika koja treba da obuhvati pokretanje prekršajnog postupka; definisanje pravne i političke odgovornosti za kršenje Zakona za odgovorna fizička lica u organu vlasti; olakšavanje primene testa javnog interesa u smislu člana 14. važećeg Zakona; uspostavljanje standarda anonimizacije podataka o ličnosti prilikom primene Zakona. Nakon završene javne rasprave, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave nije obavestilo javnost o njenom ishodu niti je dalo bilo kakvu reakciju na mnogobrojne komentare koje su poslale organizacije civilnog društva. Prema Godišnjem planu rada Vlade izmene i dopune Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja trebalo bi da se nađu pred Vladom u junu 2019. godine.

Praksa

Iako ne postoje zakonske restrikcije za rad udruženja, u praksi je često na delu kampanja koja ima za cilj da smanji kredibilitet udruženja, posebno onih koja kritikuju vlast. Kampanje protiv predstavnika udruženja su u 2018. uzele maha, pa su i politički zvaničnici i pro-vladini mediji često isticali načine finansiranja udruženja, njihovo anti-srpsko delovanje i objavljivale na naslovnicama različite fabrikovane afere da bi uticale na sliku javnostio udruženjima.

Prethodnu godinu obeležilo je sužavanje prostora za delovanje aktivista građanskih pokreta, inicijativa i organizacija civilnog društva. Zabeleženi su pokušaji napada ne samo na aktiviste već i novinare na otvorenim skupovima i napadi na opozicione lidere. Takođe, primetan je trend osnivanja vladinih nevladinih organizcija (takozvane GONGO) kao forme zloupotrebe slobode udruživanja. U prethodnoj godini zabranjene su izložbe karikatura poznatih karikaturista u više gradova u Srbiji.

Relevantne međunarodne organizacije i institucije koje se bave slobodom medija konstatuju već godinama kontinuirani pad Srbije u oblast izražavanja, pluralizma i slobode medije. Dva najpoznatija svetska indeksa koja mere slobodu izražavanja su indeksi Reportera bez granica i organizacije Freedom House. Reporteri bez granica objavili su svoj najnoviji izveštaj u aprilu 2018. godine i u njemu je Srbija pala za 10 mesta (sa 66. na 76. mesto svetske liste), što predstavlja jedan od najvećih padova u svetu.[32] „Pod predsednikom Aleksandrom Vučićem Srbija je postala zemlja gde je nebezbedno biti novinar, što je jasno prema alarmantnom broju napada na novinare koji nisu istraženi, rešeni ili kažnjeni i agresivnoj kampanji blaćenja koju vode provladini mediji protiv istraživačkih novinara"[33] , navodi se u obrazloženju ove organizacije.

Sličan zaključak je imala i Evropska komisija u svom Izveštaju o napretku Srbije za 2018. godinu, gde se u delu koji se odnosi na političke kriterijume navodi da „iako je Srbija ostvarila izvestan nivo pripremljenosti, nije postignut napredak u pogledu slobode izražavanja, što sve više zabrinjava". Svi ovi izveštaji su u suprotnosti sa pozitivnim zvaničnim nalazima državnih institucija koje izveštavaju o napretku u procesu pregovaranja sa EU, a koje se svode samo na tehničko izveštavanje o ispunjenosti obaveza.

Predstavnik BIA Marko Parezanović, govoreći na konferenciji desničarske organizacije Nacionalna avangarda u oktobru 2018, istakao je da najintenzivniju pretnju Srbiji predstavlja prikriveno delovanje spoljnog faktora, dodavši sledeće: "Na taj način vrše se određene zloupotrebe i stavljaju se u funkciju pojedinci, naglašavam pojedinci iz redova opozicionih političkih partija, pojedini delovi medija. Takođe, nije retka pojava da se pojedini delovi NVO sektora stavljaju u neku destruktivnu i subverzivnu funkciju. Ono što je relativno nova pojava, ali nije nepoznanica, to je upravo uticaj ovih negativnih i destruktivnih struktura prema sindikatima"[34] NIje novost da se na ovaj način opisuju delatnosti udruženja od strane političkih zvaničnika, ali kada predstavnik BIA kaže da je ozbiljna pretnja po bezbednost zemlje delovanje udruženja, onda to predstavlja opasnost po razvoj vladavine prava u Srbiji. Nacionalna avangarda osnovana je u maju 2017. godine, a već sledeće godine uspela je da organizuje konferenciju u hotelu „Metropol" kojoj su prisustvovali predsednik Republike, predsednica Vlade Srbije i nekoliko ministara. Podatke o finansiranju ove organizacije nije moguće naći ni na njihovom zvaničnom sajtu, kao ni na sajtu Agencije za privredne registre.

Izvršnom direktoru Beogradskog centra za bezbednosnu politiku (BCBP), Predragu Petroviću, je ponovo obijen je stan 22. maja 2018. Odnete su samo stvari iz radne sobe, dok ostale vrednosti iz stana nisu ukradene. On je već bio meta napada 2016. godine kada mu je zbog izjava o slučaju Savamala na automobil ostavljena poruka da se čuva. Ni jedan od ovih slučajeva još uvek nije rešen.

[32] http://rs.n1info.com/Vesti/a382671/Veliki-pad-Srbije-na-listi-medijskih-sloboda-Reportera-bez-granica.html

[33] http://rs.n1info.com/Vesti/a382671/Veliki-pad-Srbije-na-listi-medijskih-sloboda-Reportera-bez-granica.html

[34] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf

"Organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava i suočavanjem s prošlošću zatražile su u avgustu 2018. u otvorenom pismu Federiki Mogerini, Visokoj komesarki za bezbednost i spoljne poslove Evropske unije, da ta organizacija zauzme stav protiv etničke razmene teritorija i promene granica između Srbije i Kosova."[35] Slanje otvorenog pisma dalo je podstrek za nove napade u medijima na žene iz organizacija civilnog društva samo zato što su učestvovale u njegovom iniciranju. Posebno je indikativno što su većinom žene meta takvih kampanja uperenih protiv predstavnika organizacija civilnog društva.

Srpski telegraf je objavio na naslovnici tekst pod nazivom "Ove babe su zlo" gde je označio predstavnice udruženja građana: Sonju Biserko, Natašu Kandić, Vesnu Pešić i Maju Stojanović kao kreatorke haosa i atmosfere netrpeljivosti u Srbiji.[36]

Tokom 2018. godine, meta tabloidnih kampanja, podržanih od strane vladajućih struktura, postale su i humantiarne organizacije. Fondacija „Podrži život" godinama skuplja novac kako bi se finansiralo lečenje dece i prikupila srdstava za njihovo lečenje u inostranim bolnicama. "Srpski telegraf objavio je na naslovnoj strani neistinite informacije o proneveri novca iz fondacije, lažirajući pritom izjavu majke bolesnog deteta. Ministar zdravlja Zlatibor Lončar pozvao se na laži tabloida i na sednici skupštine prozvao humanitarni fond da se kocka sa novcem građana stavljajući ga u investicione fondove"[37] I ako je se majka oglasila javno i iznela da je sve što je tabloid objavio laž, pritisci na Fondaciju koju je osnovao poznati glumac blizak opoziciji, Sergej Trifunović, nastavili su se kroz različite medijske kampanje i provere poreske policije. Napadima na humanitarne fondacije i plasiranjem tvrdnji o proneverama bez ikakvih dokaza ugrožava se poverenje građana u filantropiju i nanosi se ozbiljna šteta svima koji rade na razvoju dobrovoljnih davanja u Srbiji. Kada se u to uključe i državni funkcioneri, a zatim i institucije poput policije, ovi napadi dobijaju i svojevrsni državni pečat i pokroviteljstvo vlasti za napad na filantropiju kao pojavu.[38]

Broj napada na novinare, uključujući fizičke napade, napade na imovinu, verbalne pritiske i pretnje kontinuirano raste od 2013. godine, da bi svoj vrhunac dostigao u 2018. godini. Prema podacima Nezavisnog udruženja novinara Srbije 2018. godine prijavljeno je 102 napada. Posebno je zabrinjavajuća činjenica da Tužilaštvo u većini slučajeva još uvek ne reaguje ili veoma sporo reaguje na napade. Najdrastičniji napad ove godine koji je zabeležen predstavlja paljenje kuće novinara portala „ Žig info", Milana Jovanovića, zbog pisanja o radu predsednika opštine Grocka, koji je kasnije i uhapšen pod sumnjom da je jedan od nalogodavaca.[38] Nastavljene su i pretnje uglednim novinarima koji pišu kritiički o radu i rezultatima vlasti. Glavni urednik agencije Beta, Dragan Janjić, prošao je kroz linč na društvenim mrežama, gde je objavljena i njegova adresa sa otvorenim pozivom na nasilje.

Praksa objavljivanja neistinitih tekstova i pozivanje na nasilje nad neistomišljenicima vladajuće stranke nastavljena je u prorežemskim tabloidima i medijima. Kulminacija je dostignuta kada je takav tekst, koji otvoreno crta mete nezavisnim novinarima i medijima, objavljen na naslovnoj strani " Ilustrovane politike" pod naslovom „Psi su pušteni". Na ovu naslovnu stranu stigle su reakcije iz Američke ambasade u Beogradu, kao i međunarodne organizacije Reporteri bez granica osuđujući je kao „poziv na linč nezavisnih novinara", dok je državni sekretar u Ministarstvu kulture i informisanja, Aleksandar Gajović, tom prilikom izjavio „da Ministarstvo nema običaj, niti je u njegovoj nadležnosti, da komentariše bilo čiji autorski tekst". [39]

Pritisci na medije nastavljeni su i korišćenjem poreske inspekcije. Nakon gašenja Vranjskih novina u septembru 2017. godine, ovoga puta inspekcija je istraživala poslovanje najčitanijeg portala sa juga - Južne vesti. Nakon višemesečnih kontrola i pritisaka, nije pronađena ni jedna nepravilnost u radu, ali je nađen navodni prekršaj da glavni urednik nije prijavljen kao zaposleni u portalu.[40] Ugrožavanje slobode izražavanja nastavljeno je i skidanjem izložbe karikatura Dušana Petričića i Predraga Koraksića. Lokalne vlasti u Lazarevcu naložile su uklanjanje izložbe „Karikature od naših života " u biblioteci „Dimitrije Tucović" u Lazarevcu, bez ikakvog obrazloženja.

Koalicija *Građani za medije*, koja okuplja 28 OCD iz cele Srbije, u ime građana zainteresovanih za stručno, odgovorno i transparentno upravljanje našim javnim medijskim ustanovama (JMU), a da bi izbegli kontroverze i prigovore delova stručne i najšire javnosti koje su obeležile prethodna imenovanja članova upravnih odbora JMU, uputila je poziv Savetu regulatornog tela za elektronske medije (REM) da proces izbora novih članova upravnih odbora RTS i RTV učini otvorenim i dostupnim javnosti na sledeći način:

- Po isteku roka za podnošenje kandidatura, objavi na svom sajtu kriterijume izbora, radne biografije i eventualnu prateću dokumentaciju kandidata, kao i podatke o njihovim predlagačima (uz zaštitu ličnih podataka);
- Organizuje javne razgovore sa kandidatima uužem izboru;

[35] Isto.

[36] https://www.republika.rs/vesti/srbija/79681/ove-babe-zlo-kandiceva-biserkova-traze-brisela-spreci-podelu-kosova-evo-sta-tome-kazu-sagovornici-srpskog-telegrafa

[37] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf

[38] Isto.

• Na sajtu REM-a objavi zapisnik i snimak sednice Saveta REM na kojoj su birani novi članovi UO JMU, i obrazloženje odluka/izbora.

Nakon što je Poreska uprava (PU) nezakonito odbila da udruženju Transparentnost Srbija (TS) dostavi podatke o tome u kojim medijima je tokom 2015, 2016. i 2017. godine obavila inspekcijski nadzor, Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti je utvrdio da za uskraćivanje informacija ne postoji pravni osnov i naložio PU da dostavi podatke o kontrolama u preduzećima koja su osnivači ili izdavači deset medija u Boru. TS je od Poreske uprave tražila podatke o sprovedenoj kontroli i u šest drugih gradova - Beogradu, Čačku, Kikindi, Loznici, Nišu i Vranju za potrebe istraživanja čiji je cilj da se utvrdi da li inspekcije postupaju jednako prema medijima. Neposredan povod za to istraživanje su sumnje u pristrasnost inspekcija, koje su se javile naročito u vezi sa kontrolama u "Južnim vestima" i "Vranjskim". Poreska uprava je prvo tražila dodatni rok od 40 dana, jer je navodno bilo potrebno više vremena za prikupljanje podataka, da bi potom rešenjima odbila sve zahteve. Kao razlog je navedeno „da se traži previše podataka“ ali i da je reč „o podacima o poreskim obveznicima“ koje Poreska uprava ne sme da dostavi na osnovu Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji. Poverenik je u rešenju utvrdio da ne stoji tvrdnja Poreske uprave u vezi sa zaštitom podataka o poreskim obveznicima, jer je Transparentnost Srbija tražila samo podatke o tome da li su kontrole vršene i kojim danima, te je Poreska uprava mogla da izdvoji samo tražene podatke, ne narušavajući prava kontrolisanih subjekata. Takođe, utvrđeno je da Poreska uprava nije predočila ni jedan dokaz o tome da se „zahtevom traži preveliki broj informacija za čiju obradu bi bilo utrošeno izuzetno mnogo vremena“.

Nalazi prema EU Smernicama za podršku civilnom društvu zemljama proširenja :

1.1.a Procena kvaliteta postojećeg zakonodavstva i okvira politike
Iako garantovana Ustavom, sloboda okupljanja dugo nije bila adekvatno regulisana imajući u vidu da je dugo (od 1992.) na snazi bio veoma restriktivan Zakon koji je 2015. odlukom Ustavnog suda proglašen neustavnim. Novi Zakon o javnom okupljanju na snazi je od 2016,ali ni on ne štiti ovo važno ljudsko pravo na adekvatan način. Brojna ograničenja slobode okupljanja postavljena su široko i daju preveliku mogućnost za arbitrarne odluke Ministarstva unutrašnjih poslova. Sličnu mogućnost zakon predviđa i za JLS, koje same određuju javne prostore koji nisu pogodni za javna okupljanja i na taj način umanjuju obim mesta za moguća javna okupljanja ili ne preciziraju mesta pogodna za javna okupljanja. Iako je Zakon priznao spontana, mirna okupljanja koja su izuzeta od njegove primene, ona su istovremeno neopravdano ograničena odredbom koja propisuje da u tom slučaju ne sme postojati organizator, niti osoba koja poziva na takvo okupljanje. To je suprotno od suštine spontanih okupljanja , tj. promptne reakcije na neki događaj kada objektivno ne postoje uslovi za prijavu skupa. Dodatno, Zakonom nije predviđen efikasan mehanizam žalbe na zabranu javnih skupava (ni upravni sudski postupak ni ustavna žalba ne pružaju blagovremenu naknadu).
Sloboda mišljenja i izražavanja eksplicitno je zagarantovana Ustavom, primarnim i sekundarnim zakonodavstvom. Svi pojedinci i pravna lica mogu se slobodno izraziti. Ograničenja prava na slobodu izražavanja, kao što je ograničavanje govora mržnje, predviđena zakonom, jasno su propisana u skladu sa međunarodnim pravom i standardima.

1.1.b. Praksa selektivne primene Zakona o javnom okupljanju i nejasnih reakcija nadležnih organa u zavisnosti od toga ko organizuje javna okupljanja, nastavljena je i tokom 2018.godine. To je, pre svega, vidljivo tokom organizovanja protesta opozicije, protestnih okupljanja neformalnih grupa povodom zaštite životne sredine (Odbranimo reke Stare planine), događaja koji se bave temama koje po pravilu okupljaju desničarske organizacije (Festival Miridita – Dobar dan) i okupljanja koje organizuju pokreti za pomirenje i humanitarno pravo, grupe građana pogođenih primenom specifičnih zakonskih rešenja.

Sloboda izražavanja je jedno od najugroženijih ljudskih prava u Srbiji o čemu svedoče navodi iz Izveštaja Evropske komisije o napretku Srbije iz 2018: Sveobuhvatni ambijent i dalje ne omogućava realizaciju ovog prava. Slučajevi pretnji, zastrašivanja i nasilja nad novinarima i dalje zabrinjavaju, dok su istrage i finalne presude i dalje retke. Dva najpoznatija svetska indeksa koja mere slobodu izražavanja su indeksi Reportera bez granica i organizacije Freedom House objavila su da je Srbija zabeležila jedan od najvećih padova na njihovim listama (za 10, tj. za 4 mesta). Nastavlja se praksa sužavanja prostora za rad novinara, aktivista i OCD kroz pritiske i verbalne pretnje, fizičke napade na njih i/ili njihovu imovinu, medijske kampanje, opstrukciju događaja i aktivnosti. Za prvih 8 meseci registrovano je 57 napada na novinare, a prema podacima Nezavisnog udruženja novinara Srbije 2018. godine prijavljeno je 102 napada na novinare.

II OKVIR FINANSIJSKE VITALNOSTI I ODRŽIVOSTI OCD

Podoblast 2.1: Poreski/fiskalni tretman OCD i njihovih donatora

2.1.1. Poreske olakšice

Zakonodavstvo

U pravnom okviru koji uređuje poreski tretman OCD i njihovih donatora tokom prethodne godine nisu učinjene izmene koje bi uslovile poboljšanje. Na osnovu Zakona o porezu na dobit pravnih lica OCD su oslobođene od oporezivanja na grantove, donacije, članarinu i neekonomske izvore prihoda. Takođe, dobit koju generiše OCD oslobađa se od poreza na dohodak pod određenim uslovima (član 44). Isti Zakon predviđa i poreske odbitke za davanja ustanovama socijalne zaštite i drugim pružaocima socijalnih usluga, na način da ovakva davanja pre svega korporativnih donatora smatra izdatkom. Međutim, Zakon o porezu na dohodak građana i dalje ne propisuje izuzeće od poreza na imovinu za nekretnine za udruženja, fondacije i slične OCD koje obavljaju delatnost od javnog interesa. Takođe, pojam javnog interesa još uvek nije na jedinstven način definisan u brojnim zakonima u kojima se pominje. Na inicijativu „Koalicije za dobročinstvo" 2018. godine formiran je Savet za filantropiju koji između ostalog treba da razmatra i poreske olakšice za OCD.

Praksa

Koalicija za dobročinstvo od 2018. kroz Projekat za unapređenje okvira za davanje radi na jačanju filantropske infrastrukture koja može da doprinese održivom rastu filantropskih davanja i razvoju međusektorskih partnerstava, unapređivanju pravnog okvira za razvoj podsticajnog i transparentnog davanja od strane pojedinaca i kompanija i promociju dobročinstva, kulture davanja i transparentnosti među građanima i građankama Republike Srbije, kompanijama, dijasporom i neprofitnim organizacijama. Poreske olakšice i dalje ne podstiču obavljanje u privredne delatnosti od strane, imajući u vidu da se isti procenat organizacija civilnog društva angažuje u privrednoj delatnosti kao i prethodnih godina (oko 25% od ukupnog broja).

Socijalno preduzetništvo, kao oblast ekonomije čiji cilj nije stvaranje profita već ostvarenje nekog opštekorisnog cilja, u poslednjih par godina doživljava svoj bum u Srbiji, samim tim se javlja potreba da se ova oblast reguliše na neki način. Iako pojam socijalnog preduzeća nije definisan zakonom, "prema poslednjim istraživanjima, danas u Srbiji postoji oko 1.200 socijalnih preduzeća" koja obavljaju neku socijalnu delatnost, a socijalna preduzeća zapošljavaju više od 10.000 ljudi.[41] Ono što razlikuje socijalna predzeća od običnih jeste to što ona ispravljaju neke nepravde koje se javljaju na tržištu, kao što je zapošljavanje teško zapošljivih osoba, ili povratak profita u ustanovu koja se o njima brine. Najčešće tu ulogu preuzimaju udruženja građana. Više od tri četvrtine zdravih i održivih socijalnih preduzeća čine udruženja građana i fondacije. Iako postojeći pravni okvir Republike Srbije omogućuje nesmetano obavljanje ovih aktivnosti od strane udruženja, civilno društvo već godinama zagovara usvajanje novih propisa koji bi podstakli razvoj ovog dela socijalne ekonomije.

2.1.2. Podsticaji za individualna / korporativna davanja

Zakonodavstvo

I status individualnih i korporativnih davanja ostao je nepromenjen - poreske olakšice za individualno davanje još uvek nisu priznate Zakonom o porezu na dohodak građana, dok su korporativna davanja regulisana Zakonom o porezu na dobit pravnih lica kao poreska olakšica u iznosu do 5% od bruto prihoda

[41] Evropski pokret, Kako osnovati socijalno preduzeće u Srbiji, Beograd, 2016, http://eukonvent.org/ wp-content/uploads/2016/10/vodic-Drustveno-korisno-odrzivoKako-osnovati-socijalno-preduzece-u-Srbiji_web.pdf

za medicinske, obrazovne, naučne, humanitarne, verske svrhe, svrhu zaštite okoline i svrhe sporta, kao i davanja institucijama socijalne zaštite koje su osnovane po zakonu kojim se uređuje socijalna zaštita.

Iako su brojne organizacije civilnog društva godinama unazad sprovodile kampanje zagovaranja, kako za unapređenje sistema poreskih olakšica za davanja, tako i za jedinstveno uređivanje oblasti javnog interesa, resorno ministartvo za finansije je odbijalo da se o ovim temama izjašnjava.[42]

Međutim, na inicijativu Koalicije za dobročinstvo koja trenutno sprovodi projekat unapređenja okvira za davanja uz finansijsku podršku USAID Srbija, u avgustu 2018. godine odlukom Predsednice Vlade Srbije Ane Brnabić osnovan je Savet za filantropiju. Pored predstavnika institucija, članovi Saveta su i predstavnici neprofitnih organizacija iz Koalicije za dobročinstvo: Fondacija Ana i Vlade Divac, Trag fondacija, Catalyst Balkans, Srpski filantropski forum Smart kolektiv, Forum za odgovorno poslovanje i Fond B92. Cilj Saveta je unapređenje uslova (tj. javnih politika i zakonodavnog okvira) za oporezivanje OCD i davanja u Srbiji u pravcu daljeg razvijanja infrastrukture i kulture davanja za opšte dobro. Tri ključne oblasti u kojima je potrebno promeniti zakonodavni okvir da bi se razvila kulturu davanja su izveštavanje i transparentnost, volontiranje i, dugoročno, poreska politika prema OCD i njihovim donatorima (individualnim i korporativnim).

U izveštajima o napretku Srbije u procesu evropskih integracija, ova oblast se kontinuirano pojavljuje kao nedovoljno razvijena i to delovima koji se odnose na položaj i odnos sa civilnim društvom kao deo političkih kriterijuma.

Praksa

Istraživanje fondacije Catalyst Srbija daruje 2018: Izveštaj o dobročinstvu pokazalo je da je broj akcija davanja za opšte dobro opao u odnosu na 2017, ali je procenjena darovana suma ostala na istom nivou. Procenjuje se da je 27,3 miliona evra donirano u 2018. godini.

Najaktivniji darodavci su i tokom 2018. godine bili građani (42,9%), ali su poslovni sektor (29,5%), pojedinci (15,4%) i mešoviti darodavci (6,6%) takođe imali značajan udeo. U odnosu na prethodnu godinu, građani su učestvovali u 1,8% više akcija, pojedinci u 2,6%, dok je učešće poslovnog sektora opalo za 3,9%; procenat učešća mešovitih darodavaca je takođe opao.

Kada je reč o zabeleženoj darovanoj sumi, u 2018. godini najdarežljiviji bili su građani (41,7%), preuzevši prvo mesto u od poslovnog sektora (39,0%); njih slede mešoviti darodavci (10,6%) i pojedinci (4,3%). Suma darovana od strane građana je za 10,1% veća 2018. godine u odnosu na 2017. Zdravstvo (32,3%), podrška marginalizovanim grupama (25,2%), obrazovanje (13,2%) i smanjenje siromaštva (10,8%) ostaju četiri teme koje su, kao i prethodnih godina, bile najviše podržane. **Najčešće podržana kategorija** primalaca su pojedinci i porodice (40,4%), za kojima je 2018. godine upućeno za 2% više akcija nego u 2017. godini. Po broju akcija, institucije su bile druga najčešće podržana kategorija (iako je došlo do blagog pada na 27,8%), ali su i neprofitne organizacije veoma blizu sa održanim udelom od 26,2% akcija. Lokalne i nacionalne vlasti (4,3%) ostaju na istoj, poslenjoj, poziciji. Kada je reč o **procentu darovanog iznosa**, prvo mesto kao i u 2017. godini zauzimaju neprofitne organizacije sa 54,3%, a prate ih institucije (27,6%), te pojedinci i porodice (10,8%) i na kraju lokalne i nacionalne vlasti (5,7%). Zabeleženi iznos koji je usmeren neprofitnim organizacijama je veći za 7% u 2018. godini, a iznos usmeren državi (institucijama i lokalnim i nacionalnim vlastima) je manji za oko 9%.

Nakon nekoliko godina rasta procenta **akcija usmerenih ka neprofitnom sektoru**, ove godine je taj procenat na približno istom nivou kao i 2017. godine, ali je pozitivan trend rasta procenta darovane sume (54,3%) nastavljen i ove godine, za skoro 7%. Međutim, važno je imati u vidu da su, u nekim slučajevima, značajne sume novca koje se daruju kampanjama koje su pokrenule neprofitne organizacije, zapravo date za podršku državnim institucijama (npr. novac darovan za rekonstrukciju i/ili opremanje zdravstvenih i socijalnih institucija, ali usmeren preko računa neprofitnih organizacija, poput NURDOR-a ili Fonda B92).
U 2018. godini građani su, kroz masovna individualna davanja, ostali najaktivniji darodavci neprofitnim organizacijama (u čak 49,1% slučajeva), dok je poslovni sektor bio je darodavac u 26,4% akcija usmerenih ka neprofitnim organizacijama. Teme koje su najčešće podržavane posredstvom neprofitnog sektora tokom godina su bile zdravstvo i podrška marginalizovanim grupama, a ova 2018. samo potvrđuje tu činjenicu. Međutim, ove godine je zdravstvo (34,0%) preuzelo primat, sa podrškom marginalizovanim grupama (28,1%) na drugom mestu, dok sezonska davanja (10,3%), smanjenje siromaštva (9,8%) i obrazovanje (5,6%) slede u redosledu po količini akcija.
Krajnje korisničke grupe koje su kroz rad neprofitnog sektora podržane svakako i dalje ostaju zastupljene u velikom broju. Najzastupljenije su, kao i prethodne godine, osobe sa zdravstvenim problemima, osobe sa invaliditetom, ekonomski ugrožena populacija i populacija iz određenih lokalnih zajednica, ali i ljudi iz drugih zemalja, deca bez roditeljskog staranja, žene i deca koji su preživeli nasilje, osobe kojima je potrebna palijativna nega, deca i mladi u riziku i životinje.
Kao najveća nacionalna mreža koja je posvećena promociji i daljem unapređenju koncepta društveno odgovornog poslova-

[42] Jedina uspešna inicijativa u poslednjih nekoliko godina se odnosi na zahtev Trag fondacije: https://www.tragfondacija.org/pages/sr/javne-politike/inicijativa-za-unapredenje-poreskih-propisa.php

nja (DOP), Forum za odgovorno poslovanje je i u prethodnoj godini bio posvećen ciljevima koji se odnose na promociju razvoja inovativne filantropije i angažovanja u zajednici i promociju DOP-a kroz uključivanje predstavnika MSP-a, socijalnih preduzeća i velikih kompanija. Ostali ciljevi odnose se na podsticanje razmene znanja I iskustva između članica I drugih zainteresovnih strana, nastavak prakse merenja i izveštavanja od DOP-u i sporovođenje aktivnosti zagovaranja u oblasti poboljšanog pravnog i regulatornog okvira za davanja.

Nalazi prema EU Smernicama za podršku civilnom društvu zemljama proširenja:

2.2.a Poreski tretman OCDi njihovih donatora nije se menjao ni tokom 2018, ali je grupa OCD inicirala je osnivanje Saveta za filantropiju sa ciljem unapređenja ovog okvira. Status individualnih i korporativnih davanja ostao je nepromenjen - poreske olakšice za individualno davanje još uvek nisu priznate Zakonom o porezu na dohodak građana, dok su korporativna davanja regulisan Zakonom o porezu na dobit pravnh lica kao poreska olakšica u iznosu do 5% za jasno definisane svrhe.

2.3.a Nema promena u pogledu poreskih olakšica za operativne i ekonomske aktivnosti OCD. Zakon o udruženjima priznaje samo ekonomsku aktivnost povezanu sa misijom udruženja, tako da nema olakšica za ekonomske aktivnosti koje nisu povezane sa misijom udruženja . Prihodi od ekonomskih aktivnosti OCD vezanih za misiju koji ne podležu porezu iznose do 3278,68 eura (oko 400.000 dinara). Poreske olakšice i dalje nisu podsticajne za obavljanje ekonomske aktivnosti OCD, imajući u vidu da se isti procenat organizacija civilnog društva angažuje u ekonomskoj aktivnosti poslednjih godina (oko 25% od ukupnog broja).

Podoblast 2.2: Podrška države

Zakonodavstvo

Vlada Republike Srbije usvojila je novu Uredbu o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja (u daljem tekstu: Uredba), koja se primenjuje od marta 2018.godine. Uredbom se uređuju uslovi, kriterijumi, obim, način, postupak dodele, kao i način i postupak vraćanja sredstava za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa koje realizuju udruženja, a koji su od javnog interesa. Uredba se kao podzakonski akt primenjuje o strane ministarstava i jedinica lokalne samouprave. Njena osnovna slabost ogleda se upravo u nivou njene pravne snage. Kao i kod drugih uredbi, ne postoji organ zadužen za nadzor nad njenim sprovođenjem, kao ni odgovornost za nesprovođenje odnosno kršenje odredbi.
Iako novine predstavljaju pokušaj da se proces dodele sredstava OCD učini transparentnijim (obaveza objavljivanja godišnjeg plana raspisivanja javnih konkursa, preciznijih rokova, definisanja sukoba interesa, mogućnost uključivanja predstavnika javnosti u komisiju za izbor,obaveza informisanja javnosti o rezultatima sprovedenih konkursa), ključne zamerke OCD još uvek su na mestu. Sve navedene izmene i dalje samo parcijalno i površno ciljaju ključne nedostatke Uredbe na koju OCD godinama ukazuju:

- ne postoji utvrđena lista oblasti od javnog interesa u smislu ove Uredbe;
- potrebno je detaljnije razraditi kriterijume za izbor programa i izvršiti njihovu prioritizaciju;
- potrebno je uvesti obavezu usklađenosti sa strateškim dokumentima nadležnog organa u različitim oblastima javnog interesa kao kriterijum; potrebno je da se kriterijumi u što je moguće većoj meri utvrde ovom Uredbom, a što manje odlukama nadležnih organa;
- potrebno je uvođenje standardizovanog i obaveznog obrasca za podnošenje predloga programa/projekata;
- portebno je utvrditi maksimalan i minimalan iznos sredstava za pojedinačne projekte;
- potrebno je dati jasne kriterijume za članstvo u konkursnoj komisiji i osigurati obavezno učešće predstavnika civilnog društva prema kriterijumima koji će osigurati reprezentativnost; potrebno je propisati način odlučivanja komisije;
- potrebno je uvesti obavezu objavljivanja na internet stranici nadležnog organa i portala e-Uprava primene kriterijuma za svaki pojedinačni podneti projekat/program u ovkiru konkursa (u okviru liste vrednovanja i rangiranja);
- potrebno je detaljno definisati žalbeni postupak, potrebno je uvesti drugostepeni organ za odluke po žalbi ili promeniti način prvostepenog odlučivanja;
- neophodno je obezbediti zaštitu od političkih uticaja na proces odlučivanja, tj. konačnost odluke komisije;
- potrebno je osigurati uvid zainteresovane javnosti u realizaciju programa i projekata kao jedan od principa finansijske podrške udruženjima u Srbiji;
- potrebno je uvesti obavezu korišćenja jedinstvenih obrazaca za izveštavanje, i jedinstvene dinamike izveštavanja i propisati obavezu objavljivanja odobrenih izveštaja (narativnih i finansijskih) na portalu nadležnog organa i portalu e-Uprava;
- potrebno je najpre definisati monitoring programa/projekata i njegove ciljeve a zatim i propisati jedinstvenu metodologiju monitoringa i uvesti obavezu korišćenja jedinstvenih propisa;
- potrebno je uraditi pojedinačne evaluacije i zbirnu evaluaciju efekata konkursa u odnosu na strateški dokument organa u određenoj oblasti javnog interesa, a evaluacioni izveštaji (poje-

dinačni i zbirni) treba da budu objavljeni na sajtu nadležnog organa i portalu e-Uprava;
• potrebno je propisati obavezu usklađivanja pojedinačnih pravilnika sa odredbama Uredbe i razmotriti mogućnost za uvođenje neke vrste kaznenih odredbi za one organe koji ne poštuju odredbe ove Uredbe.

Raspodelu raspoloživih sredstava iz budžeta nadležni organi na nacionalnom i loklanom novou vlasti vrše kroz šest budžetskih klasifikacija (linija): 481 - dotacije za organizacije civilnog društva, 472 - nadoknade za socijalnu zaštitu, 451 - subvencije za javne nefinansijske korporacije, 423 - Usluge po ugovoru, 424 - specijalizovane usluge , 462 - grantovi za međunarodne organizacije.

Praksa

U novembru 2018. Građanske inicijative su uputile zahtev za pristup informacijama od javnog značaja ministarstvima, kancelarijama i agencijama zahtevajući informacije o iznosu sredstava koja su utrošena za finanisranje programa i projekata OCD u periodu od 1.januara do 23.novembra 2019. Zahtevi su poslati na adrese 30 institucija, a Ministarstvo finansija je jedina koja nije odgovorila ni nakon žalbe upućene kancelariji Poverenika za pristup informacijama od javnog značaja.

Pristigli odgovori pokazuju da je 18 institucija na ime dotacija za organizacije civilnog društva u navedenom periodu ukupno isplatilo iznos od 1.988.309.22. RSD (16.822.335,56 EUR). Poređenja radi, podaci koji su na isti način prikupljeni 2016.godine pokazali su da je taj iznos bio znatno veći – 16 institucija je ukupno 7.948.138.999,66 dinara (tada 64.570.614,54 evra) raspodelilo iz budžetske klasifikacije 481 organizacijama civilnog društva tokom navedenog perioda.

R.B.	NAZIV INSTITUCIJE	Iznos u kategoriji 481 u RSD do 23.11.2018.	Iznos u kategoriji 481 u EUR[43] do 23.11.2018
1	Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja	* 996.928.319,03 Din.	€ 8.434.635,08
2	Ministarstvo kulture i informisanja	561.099.210,04 Din.	€ 4.747.249,11
3	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	120.014.955,99 Din.	€ 1.015.401,35
4	Ministarstvo spoljnih poslova-Uprava za saradnju s dijasporom i Srbima u regionu	109.590.000,00 Din.	€ 927.199,72
5	Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	45.600.000,00 Din.	€ 385.804,43
6	Ministarstvo zaštite životne sredine	35.375.000,00 Din.	€ 299.294,55
7	Kancelarija za ljudska i manjinska prava	29.762.291,33 Din.	€ 251.807,54
8	Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave	17.320.000,00 Din.	€ 146.538,00
9	Ministarstvo pravde	11.964.610,00 Din.	€ 101.228,06
10	Ministarstvo zdravlja	10.325.000,00 Din.	€ 87.355,94
11	Ministarstvo privrede	10.000.000,00 Din.	€ 84.606,23
12	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	9.550.000,00 Din.	€ 80.798,95
13	Agencija za borbu protiv korupcije	8.387.092,00 Din.	€ 70.960,03
14	Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture	7.256.780,64 Din.	€ 61.396,89
15	Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom	4.499.028,91 Din.	€ 38.064,59
16	Ministarstvo odbrane	4.483.376,00 Din.	€ 37.932,16
17	Ministarstvo za evropske integracije	4.005.100,00 Din.	€ 33.885,64
18	Ministarstvo omladine i sporta	2.148.459,19 Din.	€ 18.177,30

Za razluku od 2016, kada je najveći iznos sredstava OCD dodelilo Ministarstvo omladine i sporta - MOS (3,8 milijardi RSD / 31,4 miliona EUR), u 2018. najviše sredstava dodeljeno je od strane Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.[44] Slede Ministarstvo kulture i informisanja, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija i Ministarstvo spoljnih poslova-Uprava za saradnju s dijasporom i Srbima u regionu. U posmatranom periodu, MOS je dodelio najmanje sredstava OCD – blizu 2,15 miliona dinara.

Ukupna utrošena sredstva iz linije 472 (finansiranje usluga socijalne zaštite) iznose 99.365.444.808,63 dinara (840.693.608,75 EUR) i njih su utrošili Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (99.331.152.083, 73 Din) i Koordinaciono telo Vlade Republike Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa (34.292.724,9 din).

Sredstva koja su utrošena iz linije 424 (specijalizovane usluge) iznose 64.904.372,94 dinara (549.131 EUR). U ovoj kategoriji je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja utrošilo najviše novca (45.150.518,88 din), a zatim slede Ministarstvo

[43] Obračunato po srednjem kursu narodne banke RS na dan 31.12.2018.

[44] Podaci su samostalno sračunati podaci po upustvu iz odgovora MRZSP, tj. upućivanjem na Informator o radu https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2019-03/informator_o_radu_ministarstva_februar%202019_0.pdf

prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (14.029.489,50), Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave (4.000.000,00) i Koordinaciono telo Vlade Republike Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa (1.724.364,56).

Ukupna utrošena sredstva iz linije 423 (Usluge po ugovoru) iznose 1.508.871.705,25 dinara (12.765.995,28EUR). Najveću količinu novca iz ove kategorije je utrošilo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (1.491.499.396,07 din.), zatim slede Koordinaciono telo Vlade Republike Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa (8.086.292,22 din), Kabinet ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku (8.068.520,00), Zaštitnik građana (939.536,96 din.), Ministarstvo za evropske integracije (236.860,00 din.) i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (41.100,00 din.).

Iako su jasno definisine, procedure za dodelu sredstava ne poštuju se uvek. Trend netransparentnog procesa sprovođenja javnih konkursa za dodelu sredstava udruženjima za realizaciju programa/projekata od javnog značaja nastavljen je i u 2018.

Primeri koji slede posebno ilustruju problem uključivanja tzv. GONGO i PONGO organizacija. Državno organizovanje nevladinih organizacija koje nisu posvećene svojoj misiji, već služe isključivo za ostvarivanje ciljeva funkcionera i stranaka na vlasti, prisutno je već duže vreme ali je u poslednjih nekoliko godina dobilo zabrinjavajuće razmere u Srbiji. Ovakve organizacije obično se pojavljuju iz dva razloga – zbog simuliranje podrške vlastima i njihovim inicijativama i sa druge strane učešća na konkursima i koruptivnog raspologanja javnim novcem.[45] Rešenjem Ministarstva zdravlja iz aprila 2018 za program „Preventivna zdravstvena zaštita“ Projekat 0012- Podrška aktivnostima udruženja građana u oblasti zdravstvene zaštite“ znatan deo sredstava – nešto više od 1,5 miliona dinara - je dodeljen organizacijama koje su osnovane nekoliko dana pre raspisivanja konkursa. Slična situacija desila se i 2017, pa sredstava dodeljena na ovaj način ukupno iznose čak tri miliona dinara. Ovim rešenjem su dodeljena sredstva za 13 organizacija u visini od 4.825.900 dinara (nešto više od 40.000 evra). Četiri odabrane organizacije su nastale u razmaku od sedam dana, a registrovane istog dana, 15. marta u Agenciji za privredne registre. Dodatno, za sve njih zajedničko je da na sajtu Agencije za privredne registre ne postoji kontakt telefon, e-mail adresa, ili bilo koji drugi kontakt osim ulice i broja. Internet pretragom primetno je da ni jedna organizacija nema sajt, a ne postoje ni medijske objave koje se tiču njihovih aktivnosti. Sredstva su dodeljena i dvema OCD koje su osnovane neprosedno pred objavljivanje konkursa iz 2017.

Asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije pripremila je stručnu Analizu rezultata Konkursa Sekretarijata za kulturu Grada Beograda za finansiranje ili sufinansiranje projekata u kulturi u 2018. godini. Analiza je pokazala da je gotovo trećina ukupnog budžeta ovog konkursa raspodeljena je organizacijama čije je učešće sumnjivo iz različitih razloga, bilo da nisu registrovane za oblast kulture, bilo da su se registrovale neposredno uoči konkursa ili su promenile delatnost da bi ispunile uslov za učešće. U odnosu na ukupno podržan broj projekata (411), projekti “sumnjivih” čine 15,82%, a dodeljena sredstva tim organizacijama (34,86 miliona dinara) čine 30% od ukupno dodeljenih sredstava na konkursu (116.209.500 dinara, odnosno 976.500 evra). Da na konkursu nisu podržani projekti većine ključnih aktera kulturne i umetničke scene u Beogradu, ili su im odobreni ponižavajuće mali iznosi, ukazuje i podatak i da je od 80 projekata koje je podnelo 50 članica NKSS podržano svega devet (2,91% od ukupnog broja podržanih), i to ukupno sa 940.000 dinara (0,81% od ukupno dodeljenih sredstava). To je gotovo dva puta manje nego 2017. godine (1,53 milion) i čak pet puta manje nego 2016. godine (4,77 miliona), kada je NKSS takođe reagovala zbog već primetnog trenda marginalizovanja njenih članica, ali i projekata drugih, godinama potvrđenih aktera na kulturnoj sceni. Analiza rezultata konkursa pokazuje da su 49,1% ukupno dodeljenih sredstava dobila udruženja građana u oblasti kulture (57,05 miliona), 4,35% strukovna udruženja (5,05 miliona), 6,08% kulturno-umetnička društva (7,06 miliona), 1,12% verska udruženja (1,3 miliona), 12,17% ostala udruženja – fondacije, fondovi, zadužbine, škole (14,14 miliiona), 13,32% kulturne i druge ustanove (15,48 miliona), 1,25% naučno-istraživačke ustanove (1,45 miliona), 9,99% preduzeća i preduzetnici (11,26 miliona), te 2,93% opštine (3,4 miliona).

[45] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf

Nalazi prema EU Smernicama za podršku civilnom društvu zemljama proširenja :

2.4.a Ne postoje svebuhvatni i ažurni podaci o sredstvima dodeljenim iz državnog budžeta OCD u 2018. godini. Vladina Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom je krajem 2018. godine objavila Godišnji zbirni izveštaj o sredstvima dodeljenim OCD tokom 2016. Izveštaj sadrži podatke organa koji su pružali finansijsku i nefinansijsku podršku udruženjima i drugim organizacijama civilnog društva sa sva tri nivoa vlasti (lokalni, pokrajinski, nacionalni), ali se ti podaci dostavljaju na osnovu zahteva za dostavljanje podataka a ne zakonske obaveze, te ih stoga ne dostavljaju baš svi organi. Takođe, izveštaj uključuje samo delimične podatke o finansiranju OCD iz državnog budžeta (tj. iz 4 budžetske linije: 481 - Grantovi za organizacije civilnog društva, 472 - Naknade za socijalnu zaštitu, 423 - Usluge po ugovoru i 424 - Specijalizovane usluge), ali ne podatke o sredstvima dodeljenim na osnovu Zakonu o igrama na sreću, kao i drugim donacijama od javnih preduzeća.

2.4.b. Sveobuhvatna regulativa o finansiranju OCD iz državnog budžeta samo delimično postoji i to na veoma opštem i podzakonskom nivou. Od marta 2018. primenjuje se nova Uredba o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja. Iako novine predstavljaju pokušaj da se proces dodele sredstava OCD učini transparentnijim (obaveza objavljivanja godišnjeg plana raspisivanja javnih konkursa, preciznijih rokova, definisanja sukoba interesa, mogućnost uključivanja predstavnika javnosti u komisiju za izbor,obaveza informisanja javnosti o rezultatima sprovedenih konkursa), ključne zamerke OCD još uvek su na mestu. Naime, nije utvrđena lista oblasti od javnog interesa, nisu detaljno razrađeni i prioritizovani kriterijum za odabir programa, nisu dati jasni kriterijumi za članstvo u konkursnoj komisiji niti osigurano obavezno članstvo predstavnika OCD, nije detaljno definisan žalbeni postupak, nije propisana obaveza usklađivanja pojedinačnih pravilika sa odredbama uredbe niti predviđene kaznene odredbe za njeno nepoštovanje, nije predviđeno sprovođenje pojedninačnih i zbirnih evaluacija efekata projekata u odnosu na strateški dokument organa u određenoj oblasti javnog interesa, nije obezbeđena zaštita od političkih uticaja na proces odlučivanja, tj. konačnost odluke komisije, itd).

Podoblast 2.3: Ljudski resursi

Zakonodavstvo

Tokom 2018. godine nije došlo do promene pravnog okruženja koji bi posebno olakšao ili stimulisao zapošljavanje i volontiranje u OCD. Međutim, Nacionalna služba za zapošljavanje prepoznaje OCD kao korisnike nacionalnih programa za podsticanje aktivnog zapošljavanje, što predstavlja značajan pomak u poređenju sa prethodnim izveštajima.

Zakon o volontiranju svojom prenormiranošću i tretranjem volontiranja kao radnog angažmana i dalje otežava OCD da uključuju volontere u svoje aktivnosti. Imajući u vidu da Zakon propisuje sporazumni ugovor između volontera i organizacije koja ga angažuje, spontana volonterska praksa nije priznata. Pored mnogobrojnih kritika i tretiranja volontiranja kao radno-pravnog odnosa, analiza efekata dosadašnje primene, kao i najava o njegovoj izmeni, Zakon o volontiranju je na snazi od 2010. godine.

Promocija neformalnog obrazovanja se vrši putem strategije i zakona. U Strategiji razvoja obrazovanja u RS do 2020. godine se navodi kao jedna od strateških mera uspostavljanje sistema sertifikacije prethodno stečenog neformalnog i nezvaničnog obrazovanja. U prvoj polovini 2018. godine usvojen je Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije[46] koji ima za cilj da omogući lakšu mobilnost radne snage, ali i primenu koncepta učenja tokom celog života. Zakonom je predviđeno formiranje Saveta NOKSK u čijem sastavu treba da se nađe I jedan predstavnik OCD kog predlaže organ nadležan za koordinaciju sa OCD. Takođe,

[46] http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/05/ZAKON-NOKS-18.pdf

Zakon prepoznaje udruženja kao javno priznate organizatore obrazovanja odraslih u smislu ovog zakona koje je dobilo odobrenje statusa JPOA u skladu sa ovim zakonom (član 39).

Praksa

Prema podacima APR i KCSD do kraja 2018. UG zapošljavala su ukupno 7071, a domaće zadužbine i fondacije 874. Prema podacima iz Izveštaja o privrednoj delatnosti OCD[47], OCD su u 2016.godini zapošljavale ukupno 7884 osobe (od toga ih je 7212 bilo zaposleno u udruženjima, a 672 u fondacijama i zadužbinama Ova brojka je je značajna, kada se ima u vidu da je to više negoli što zajedno upošljavaju neka od vodećih privrednih društava u Srbiji u 2016. godini (na primer, Victoria Logistic, Knez Petrol DOO Zemun, HIP Petrohemija AD Pančevo, AIR Serbia, OMV, RTB Bor, VIP Mobile, Hemofarm Vršac, i drugi)[48]. Kao pravni osnov za zaposlenje u OCD koriste se različite vrste ugovora - ugovor o radu, o autorskom delu, ugovor o delu i o privremenim i povremenim poslovima. Kada je u pitanju ukupan broj zaposlenih bez obzira na vrstu ugovora, više od 2/3 OCD nemaju zaposleno osoblje, dok jednu zaposlenu osobu ima oko 10% OCD, dve zaposlene osobe u proseku oko 7% OCD. Veoma mali broj OCD ima više od 20 zaposlenih, svega nešto više od 1% u posmatranom periodu.

Iako zakonski okvir ne podstiče nego, naprotiv, otežava volonterski angažman pojedinaca i organizovanje volonterskih aktivnosti od strane udruženja i grupa, brojna udruženja i dalje rade na promociji i unapređenju volontiranja.

Ministarstvo omladine i sporta godinama unazad podržava projekte OCD i neformalnih grupa mladih koji promovišu aktivizam mladih i volonterski angažman. Tokom 2018.godine izdvojeno je ukupno 21.400.000 RSD za podršku ukupno 11 Resurs centara koji obuhvataju sve okruge u Srbiji. Ukupan broj prijavljenih projekata u okviru programa Mladi su zakon (mladisuzakon.rs) je 143 (od toga su 106 podnele neformalne grupa, a 37 udruženja). Najčešće teme podržanih projekata bile su uređenje javnih prostora (39), zdravi i bezbedni stilovi života (30) i zaštita životne sredine (31).

Mladi istraživači Srbije, kroz Volonterski servis Srbije (VSS) kao servis za razmenu volontera osnovan još 1990. godine, rade na razvoju i promociji volontiranja. Tokom prošle godine, volonterski doprinos 630 mladih ljudi iz inostranstva i cele Srbije kroz program „Mladi su zakon" već četvrtu godinu za redom, na svrsishodan način je stavljen u službu razvoja lokalnih zajednica, nacionalnog i međunarodnog turizma, umrežavanja lokalnih aktera kroz organizaciju 35 volonterskih kampova na teritoriji cele Srbije u ukupnoj dužini od 353 dana i 26.100 volonterskih sati.

Forum za odgovorno poslovanje i Smart kolektiv uputili su poziv organizacijama, kompanijama i pojedincima koji sprovode volonterske aktivnosti da se prijave na konkurs za Nacionalnu nagradu za volontiranje. Volonterski rad jača zajedničke vrednosti i solidarnost u zajednici, povezuje ljude različitih nacionalnih i socijalnih statusa i pruža mogućnost za izgradnju boljeg i inkluzivnijeg društva. U tom kontekstu, Nagrada za volontiranje dodeljuje se s ciljem da oda priznanje organizacijama i pojedincima koji su posvetili svoje vreme i veštine unapređenju života drugih ljudi.[49] Kroz Nacionalnu nagradu za volontiranje nagrađeni su različiti oblici volontiranja koji su realizovani tokom 2017. na teritoriji Republike Srbije: najbolja volonterska akcija, program dugoročnog volontiranja, program korporativnog volontiranja i volonter godine. Nagrada je dodeljena 6.decembra.

Građanske inicijative su u 2018. godini sprovele i objavile istraživanje pod nazivom Analiza literature građanskog vaspitanja na teritoriji Republike Srbije. Evaluacijama i istraživanjima došlo se do zaključka da su učenici u najvećem broju zadovoljni nastavom i sadržajem predmeta građansko vaspitanje i stvarima koje su naučili. Primetna je i promena u njihovom načinu razmišljanja, njihovim stavovima, a ima pokazatelja da građansko vaspitanje utiče na pozitivne promene u njihovom ponašanju. Nažalost, iako građansko vaspitanje dobro utiče na učenike i učenici pokazuju zainteresovanost za teme građanskog života, potencijal ovog predmeta se ne koristi u dovoljnoj meri i on se smatra manje važnim zbog njegovog izbornog statusa. Stoga je neophodno da država reformiše nastavu, osavremenjivanjem predmeta aktuelnim društvenim pojmovima i temema iz Srbije i sveta. Da bi se sve ovo postiglo neophodno je da se nastava građanskog vaspitanja uvede kao obavezna za sve učenike. Rezultati sprovedene evaluacije ukazuju da društveno-politički kontekst u Srbiji danas ne podstiče građanski aktivizam, toleranciju, mirno rešavanje sukoba, kritičko prosuđivanje i argumentaciju, što otežava usvajanje stavova i vrednosti koje predmet Građansko vaspitanje promoviše, a koje svakodnevno iskustvo neretko demantuje. Istraživanje je pokazalo da se poimanje mladih o političkom aktivizmu

[47] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/03/Izvestaj-privredna-delatnost-2017.pdf#page=11&zoom=100,0,341
[48] Izvor: СТО НАЈ... ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У 2016 http://www.apr.gov.rs/Portals/0/GFI%202016/TOP%20100-2016%2019102017.pdf?ver=2017-10-19-122110-997

[49] http://odgovornoposlovanje.rs/nase-teme/razvoj-i-promocija/nacionalna-nagrada-za-volontiranje-2018

odnosi na neposrednu formu političke participacije. Najveći broj učenika, skoro polovina njih (47,6%), pod političkom aktivnošću podrazumeva direktno političko, a ne demokratsko učešće u tom procesu preko predstavnika. Obrazovni sistem zvanično prepoznaje učeničke parlamente, kao prostor za jačanje demokratskih vrednosti i znanja učenika, ali njihov rad zavisi od kapaciteta i posvećenosti nastavnika. Dobijeni podaci takođe pokazuju da učenici ne koriste mehanizme predstavničkog sistema, ne učestvuju u protestima i peticijama, ne učestvuju u humanitarnim aktivnostima (ukoliko nisu usmerene na krug najbližih ljudi). Kada je reč o poverenju u institucije, bilo da se radi o domaćim ili međunarodnim, među učenicima preovladava nepoverenje. Ovakva struktura (ne)poverenja može se povezati sa razlozima apolitičnosti učenika, odnosno nezainteresovanosti za aktivno učešće u dnevno-političkim zbivanjima. Skoro dve trećine učenika (62,6%) adekvatno prepoznaje da je najvažnija uloga civilnog društva da štiti zajedničke interese onih koji su se dobrovoljno uključili u organizacije civilnog društva. Ukoliko bi neformalno obrazovanje bilo priznato kao deo obrazovnog sistema, postojala bi i veća motivisanost nastavnika i učenika da se uključe u rad organizacija.

Nalazi prema EU Smernicama za podršku civilnom društvu zemljama proširenja:

1.2.a Još uvek ne postoji zvanična sveobuhvatna statistika broja zaposlenih u OCD. Postoje tačni podaci o broju stalno zaposlenih u OCD prikupljenim od APR-a na osnovu finansijskih izveštaja OCD za 2018, javno dostupnih na godišnjem nivou. Podaci o broju honorarno zaposlenih u OCD koje je prikupio Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje prema različitim metodologijama nisu dostupni javnosti na godišnjem nivou. Prema podacima APR i KSCD do kraja 2018. OCD zapošljavale su ukupno 7945 osoba (UG zapošljavala su 7071, a domaće zadužbine i fondacije 874).

1.2.b. Ne postoje tačni ni ažurni podaci o broju volontera u OCD, niti je broj volontera u OCD dostupan na godišnjem nivou. Dakle, nije poznat ukupan broj volontera u OCD u 2018. godini, niti je moguće proceniti promenu broja volontera u OCD u smislu povećanja, smanjenja ili promene u odnosu na prethodne godine (za koje takođe ne postoje podaci). Isto tako, ne postoje ni tačni podaci o broju volonterskih sati provedenih u OCD.

1.2.c. Nema izmena u zakonodavnom okviru koju uređuje zapošljavanje i volontiranje u OCD. Nema diskriminatornih članova za OCD u radnom zakonodavstvu (uključujući aktivnu politiku zapošljavanja), ali zakonodavni okvir još uvek nije stimulativan u promociji volontiranja. Zakon o volontiranju svojom prenormiranošću i treba tretiranjem volontiranja kao radnog angažmana i dalje otežava OCD da uključuju volontere u svoje aktivnosti. Imajući u vidu da Zakon propisuje sporazumni ugovor između volontera i organizacije koja ga angažuje, spontana volonterska praksa nije priznata.

III ODNOS VLADA - OCD

Podoblast 3.1: Okvir prakse za saradnju

Zakonodavstvo

Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom (KSCD), kao institucionalni mehanizam za podršku razvoju dijaloga između Vlade Srbije i OCD, prepoznata je unutar državne uprave kao savetodavno telo u pogledu uključivanja organizacija civilnog društva u proces donošenja propisa. Sve veći broj državnih organa obraćao se Kancelariji radi podrške u sprovođenju konsultativnih procesa, javnih rasprava i drugih oblika saradnje sa OCD, umesto da samostalno pozivaju predstavnike OCD da učestvuju u aktivnostima koje organizuju i na daj način ostvaruju direktnu sradnju sa njima. Takođe, KSCD je češće pružala podršku i jedinicama lokalne samouprave u pogledu uspostavljanja i razvijanja saradnje sa OCD kroz različite obuke, izradu Vodiča i Priručnika za transparentno finansiranje OCD, i pružala savetodavnu podršku. Ovakav položaj Kancelarije ukazuje na slabljenje uticaja ove institucije na donošenje političkih odluka. Naime, još od 2016.godine rad Kancelarije karakteriše pre svega podrška drugim institucijama u obavljanju njihovih redovnih poslova (prosleđivajne informacija o javnim raspravama, suorganizacija i sl.) i izostanak rezultata u suštinskom unapređenju okruženja za razvoj civilnog društva. Iako je još tokom 2014. Kancelrija sprovela širok konsulativni proces o izradi Nacionalne strategije za podsticajno okruženje za razvoj civilnog društva u Republici Srbiji, 2015. održana javna rasprava o ovom dokumentu, on se nikada nije našao na sednici Vlade RS i nije usvojen. Kancelarija se nije oglašavala ovim povodom, a zvanično objašnjenje za višegodišnji zastoj u usvajanju već gotovog dokumenta je izostalo. U godišnjim izveštajima, Kancelarija objavljuje da se nastavljaju aktivnosti oko procesa donošenja Strategije. Nakon formiranja Vlade RS u junu 2017, Vlada je obnovila postupak predlaganja materijala Vladi za usvajanje Strategije sa pratećim Akcionom planom. S obzirom da se proces prikupljanja mišljenja organa nije završio tokom 2017. godine, usvajanje Strategije očekivalo se u prvom kvartalu 2018. Međutim, Strategija nije usvojena ni do kraja 2018. Još u februaru 2016. godine Vlada je donela odluku o imenovanju g. Žarka Stepanovića za v.d. direktora Vladine kancelarije za saradnju sa civilnim društvom. Iako je Zakonom o državnim službenicima (član 67a) predviđeno da vršilac dužnosti na tom položaju može biti najviše šest meseci, bez internog ili javnog konkursa, Vlada ni posle 3 godine nije imenovala direktora KSCD.

Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom izradila je Izvod iz Plana rada Vlade za 2018. godinu koji sadrži propise i strateška dokumenta od značaja za civilno društvo. Na ovaj način OCD imale su mogućnost da se blagovremeno informišu o propisima i strateškim dokumentima koje je Vlada Republike Srbija planirala da usvoji tokom 2018. godine, i shodno tome uključe se u njihovu pripremu kroz članstvo u radnim grupama, prisustvo javnim raspravama, upućivanjem inicijativa nadležnom predlagaču ili na drugi primeren način, kao i u praćenju njihovog donošenja i kasnije primene. U Izvodu se nalaze oni propisi i strateška dokumenta koji su od značaja za šire civilno društvo, tako da postoji mogućnost da Izvod ne sadrži pojedine propise značajne za neku od oblasti u kojima deluju organizacije civilnog društva. Stoga je Izvod orijentacionog karaktera, dok je za sveobuhvatan pregled propisa relevantan jedino Plan rada Vlade za 2018. godinu. Na ovaj način Kancelarija je pokušala da otvori mogućnost za aktivnije uključivanje OCD u proces kreiranja propisa.

Uloga civilnog društva u procesu evropskih integracija predstavlja jedan od političkih kriterijuma za pristupanje Evropskoj uniji. Iinformisanjem, savetovanjem i uključivanjem stručne izainteresovane javnosti obezbeđuje se transparentnost procesa, široka podrška javnosti i legitimitet celokupnom procesu pristupanja Evropskoj uniji. Iako OCD nisu članovi pregovaračkih grupa, usvojeni su dokumenti koji daju mogućnost da se OCD i stručnjaci u određenim oblastima uključe u rad pojedinačnih pregovaračkih grupa radi rešavanja određenih složenih pitanja (Odluka o obrazovanju Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji, Smernice za saradnju Pregovaračkog tima i pregovaračkih grupa sa predstavnicima OCD, Nacionalnog konventa o EU i Privredne komore Srbije i druga).

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji (NKEU) predstavlja stalno telo u okviru kog se realizuje jedina vrsta debate predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji. Okuplja preko 720 članova koji deluju kroz 23 radne grupe i jednu horizontalnu međusektorsku grupa za slobodu izražavanja i medije (kojom koordiniraju Građanske inicijative). Tokom 2018. godine NKEU je održao ukupno 60 sastanaka, uključujući sastanke RG, strateško planiranje, sastanke Programskog saveta, retreat sa članovima Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji, radionicu za podizanje kapaciteta članova Programskog saveta i radnih grupa (na teme: Istraživačke metode u pripremi i praćenju učinaka javnih politika, Monitoring i evaluacija javnih politika, Javno zastupanje i komunikacije, i dr.) i druge sastanke sa domaćim i stranim zvaničnicima. Takođe, NKEU je posalo komentare na 6 nacrta pregovaračkih pozicija (za poglavlja 2,4,14,17,18,21 U cilju povećanja operativnostii, efikasnosti i jačanja uloge u procesu donošenja odluka NKEU je 2018. registrovan kao posebno pravno lice.

Istraživanje CEP-a pokazalo je da skoro svaki drugi predstavnik OCD veruje da predstavnici institucija ne učestvuju u događajima koje organizuje civilno društvo, iako dobijaju pozive.

Mehanizam saradnje sektorskih organizacija civilnog društva (SEKO mehanizam) je uspostavljen kako bi se unapredio konstruktivni dijalog državnih organa i civilnog društva u procesu programiranja i u cilju povećanja efikasnosti korišćenja razvojnih sredstava, posebno fondova EU. U okviru početka procesa izrade Višegodišnjeg planskog dokumenta za period 2019-2025. godine Ministarstvo za evropske integracije je tokom 2018. organizovalo sastanake sa članovima SEKO konzorcijuma u svrhu predstavljanja procesa izrade dokumenta, njegovog cilja i svrhe kao i uloga i odgovornosti učesnika u procesu, a organizovani su sastanci Sektorskih radnih grupa (za 9 sektora) sa ciljem definisanja predloga šire liste sektorskih specifičnih ciljeva i mera za sufinansiranje iz sredstava razvojne pomoći. Takođe, održan je zajednički sastanak Odbora za praćenje IPA i Sektorskog odbora za praćenje I komponente IPA - Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija, na kome su prisustvovali i predstavnici SEKO konzorcijuma u svojstvu posmatrača. Članovi SEKO konzorcijuma, u svojstvu posmatrača, prisustvovali su i sastanku Sektorskog odbora za praćenje I komponente IPA - Pomoć u tranziciji i izgradnja institucija, održanom u decembru 2018. godine.

Međutim, novi ciklus IPA podrške (Multiannual planning document for international assistance 2019-2025) predviđa podršku za 9 sektora (reforma javne uprave, pravda, unutrašnji poslovi, saobraćaj, životna sredina, energija, konkurentnost, razvoj ljudski resursa i društvenu razvoj, sveden na nivo tema koje su predmet drugih sektora: civilno društvo u reformi javne uprave, mediji u pravdi, a kultura u konkurentnosti.

Praksa

U prvoj polovini 2018. posredstvom KSCD upućeno je 17 javnih poziva za različite vidove konsultacija. Prema zvaničnim podacima portala eUprava Republike Srbije, tokom 2018. godine objavljeno je ukupno 26 poziva za učešće na javnim rasprava koje su organizovali različiti državni organi. Od tog broja, 6 je bilo organizovano samo u on-line formi, a ostale su obuhvatile I održavanje javnih konsultacija, okruglih stolova i prezentacija.

Međutim, iako analiza broja objavljenih i upućenih poziva za javne rasprave može navesti na zakjučak da je došlo do unapređenja prakse učestvovanja predstavnika OCD u kreiranju politika i donošenju odluka, primeri iz prakse ukazuju na suprotan zaključak. I kada se formalno poštuje institut javne rasprave, funkcija ovog mehanizma je veoma često formalna, a ne suštinska, što dovodi do obesmišljavanja celog procesa. Tome u prilog svedoči „javna rasprava“ o Ustavnim amandmanima koja je trajala godinama, vlast je sistematski ignorisala sve primedbe i sugestije struke, profesionalnih udruženja i udruženja građana, uz formalno organizovanje skupova i prikupljanje pisanih komentara od strane nerelevantnih udruženja i tzv. GONGO-ova (government-organized non-governmental organization ,vladine nevladine organizacije) obesmišljava ceo mehanizam učešća građana u donošenju propisa. Slično je bilo i sa javnom raspravom o Nacrtu zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti. U saopštenju koje su potpisale gotovo sve relevantne organizacije koje se u Srbiji bave socijalnom politikom navodi se da je „čitav proces izrade predloga zakonskih izmena protekao u netranspartenom procesu i bez uključivanja relevantnih aktera i organizacija civilnog društva koje se bave pitanjima socijalne zaštite. Ovo za rezultat ima apatiju i odustajanje udruženja da učestvuju u nečemu što liči na farsu i simulaciju demokratije.[50]

[50] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf

Nalazi prema EU Smernicama za podršku civilnom društvu zemljama proširenja:

2.4.a Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom (KSCD), kao institucionalni mehanizam za podršku razvoju dijaloga između Vlade Srbije i OCD, prepoznata je unutar državne uprave kao savetodavno telo u pogledu uključivanja organizacija civilnog društva u proces donošenja propisa. Sve veći broj državnih organa obraćao se Kancelariji radi podrške u sprovođenju konsultativnih procesa, javnih rasprava i drugih oblika saradnje sa OCD, ali to nije uticalo na kvalitet uključivanja OCD. Još od 2016.godine rad Kancelarije karakteriše pre svega podrška drugim institucijama u obavljanju njihovih redovnih poslova (prosleđivajne informacija o javnim raspravama, suorganizacija i sl.) i izostanak rezultata u suštinskom unapređenju okruženja za razvoj civilnog društva. Nacionalna strategija za podsticajno okruženje za razvoj civilnog društva u Republici Srbiji još uvek nije usvojena, a u godišnjim izveštajima, Kancelarija redovno objavljuje da se nastavljaju aktivnosti oko procesa donošenja Strategije. Nacionalni konvent o Evropskoj uniji je specifično telo za dijalog, između predstavnika državne uprave, političkih partija, OCD, eksperata, poslovne zajednice, sindikata i profesionalnih organizacija o prirodi procesa pristupanja EU. Tokom 2018. godine NKEU poslao je komentare na 6 nacrta pregovaračkih pozicija (2, 4, 14, 17, 1 i 21). U cilju povećanja operativnostii, efikasnosti i jačanja uloge u procesu donošenja odluka NKEU je 2918. Registrovan kao posebno pravno lice.
SEKO mehanizam (Sektorske organizacije civinog društva) je uspostavljen kako bi se unapredio konstruktivni dijalog državnih organa i civilnog društva u procesu programiranja i u cilju povećanja efikasnosti korišćenja razvojnih sredstava, posebno fondova EU. Međutim, novi ciklus IPA podrške (Multiannual planning document for international assistance 2019-2025) ne predviđa direktnu podršku nekadašnjem sektoru civilno društvo, mediji i kultura.

Podoblast 3.2: Uključivanje u proces donošenja odluka i politike

Zakonodavstvo

Odredbe i standardi koji omogućavaju učešće OCD u donošenju odluka dostupni su u nekoliko različitih propisa: Poslovniku Narodne skupštine, Poslovniku Vlade, Zakonu o planskom sistemu, Zakonu o državnoj upravi, Zakonu o lokalnoj samoupravi, Smernicama za uključivanje OCD u proces donošenja propisa (koje predstavljaju neobavezujući dokument u ovj oblasti).

Iako je izmenama zakonske regulative koja uređuje pitanje učešća OCD u procesima donošenja odluka učinjen korak napred, propuštena je prilika da se ova oblast reguliše u potpunosti i da se onemogući dosadašnja praksa javnih rasprava bez ikakvog uticaja na izmenu predloga, izradu zakona bez učešća predstavnika relevanih OCD i stručne javnosti i po ubrzanoj proceduri. Najveća primedba OCD odnosi se na zadržavanje različitih pravnih režima za razne pravne propise. Dok Zakon o planskom sistemu reguliše samo planske dokumente (poput strategija i planova), zakoni i podzakonski akti ostaju u nadležnosti Zakona o državnoj upravi i podzakonskih akata poput Poslovnika Vlade Srbije.

U aprilu 2018. godine, usvojen je Zakon o planskom sistemu (ZPS) koji je detaljnije uredio upravljanje sistemom javnih politika i srednjoročno planiranje, vrste i sadržinu planskih dokumenata koje u skladu sa svojim nadležnostima predlažu, usvajaju i sprovode svi učesnici u planskom sistemu, i međusobnu usklađenost planskih dokumenata. ZPS uvodi načelo javnosti i partnerstva, što znači da se tokom izrade i sprovođenja planskih dokumenata, kao i

analize efekata i vrednovanja učinaka javnih politika, sprovodi transparentan proces konsultacija sa svim zainteresovanim stranama i ciljnim grupama. ZPS uvodi obavezu organa uprave da izvrše ex-ante analizu efekata pre donošenja odluke o izradi dokumenta javne politike, ali i da prate primenu, izvrše naknadne (ex-post) analize efekata i da vrednuju učinak politika u okviru svoje nadležnosti. Iako je primena ZPS počela u oktobru 2018. do kraja godine nisu bila usvojena dva podzakonska akta - uredbe o upravljanju javnim politikama i o srednjoročnom planiranju, neophodna za njegovu potpunu primenu. Republički sekretarijat za javne politike je još u decembru 2017. (dok je ZPS bio u fazi usvajanja) pripremio je i predstavio Predlog uredbe o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika. Ovim dokumentom predviđeno je da tokom procesa formulisanja javne politike, odnosno izrade propisa, predlagač u proces konsultacija uključuje predstavnike relevantnih OCD, strukovnih udruženja i naučno – istraživačkih organizacija, kao i predstavnike javne uprave, uključujući i relevantne organe državne uprave. Prikupljeni su predlozi koji se odnose na unapređenje predstavljene metodologije, tj. ujednačavanja teksta Predloga uredbe sa Zakonom o Vladi, kriterijuma za ocenjivanje kvaliteta analize efekata, uvažavanja ljudskih resursa kao važnog činioca sistema upravljanja javnim politikama, kao i potrebe za određivanjem roka za sprovođenje ex-post analize efekata zakona. Ova Uredba je usvojena, a početak primene planiran je za februar 2019.

U junu 2018. usvojene su izmene dva važna zakona čiji je proklamovani cilj izgradnja efikasnije, profesionalnije, modernije javne uprave, kao i javne uprave koja je transparentnija i otvorenija prema građanima. Reč je Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o državnoj upravi i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi koji upotpunjuju pravni okvir koji reguliše oblast konsultacija sa javnošću prilikom izrade propisa i utvrđivanja javnih politika. Najvažnija novina ovih zakona ogleda se u činjenici da omogućavaju upoznavanje i uključivanje javnosti u proces donošenja propisa od najranije faze njihove pripreme.

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o državnoj upravi (član 77.) uvodi dužnost i obavezu organa državne uprave da obezbedi uslove za učešće javnosti u toku pripreme nacrta zakona, drugih propisa i akata, ali i:

- obavezu ministarstva i posebnih organizacija da obaveste javnost putem svojih internet stranica i portala e-uprave o otpočinjanju izrade nacrta zakona, pri čemu objavljuju i osnovne informacije o planiranim rešenjima koja će biti predložena;
- obavezu ministarstva i posebnih organizacija da prilikom otpočinjanja pripreme nacrta zakona kojim se bitno menja pravni režim u jednoj oblasti ili kojima se uređuju pitanja koja posebno zanimaju javnost, putem svojih internet stranica i portala e-uprave objavljuju i polazni dokument koji sadrži prikaz problema u određenoj oblasti i njihovih uzroka, ciljeve i očekivane efekte donošenja zakona, kao i osnovna načela za uređivanje društvenih odnosa u toj oblasti, uključujući i prava i obaveze subjekata na koje se zakon odnosi (polazne osnove);
- institut konsultacija koji podrazumeva da ministarstva i posebne organizacije tokom pripreme nacrta zakona i podzakonskih akata kojima se razrađuju pojedine odredbe ili se određuje način izvršenja pojedinih odredbi zakona kojima se bitno menja pravni režim u jednoj oblasti ili kojima se uređuju pitanja koja posebno zanimaju javnost sprovode konsultacije sa svim relevantnim subjektima, uključujući druge državne organe, relevantna udruženja, stručnu javnost, kao i druge zainteresovane strane, na način kojim se obezbeđuje otvorenost i delotvorno učešće javnosti u tom procesu;
- obavezu ministarstva i posebnih organizacija da u pripremi nacrta zakona kojima se bitno menja pravni režim u jednoj oblasti ili kojima se uređuju pitanja koja posebno zanimaju javnost sprovedu javnu raspravu. Sprovođenje javne rasprave u pripremi nacrta zakona bliže se uređuje Poslovnikom Vlade.

Pomenute izmene primenjivaće se i u pripremi strategija razvoja, akcionih planova i drugih dokumenata javnih politika, ukoliko posebnim zakonom nije drugačije uređeno, s tim da je u pripremi strategije razvoja obavezno sprovesti javnu raspravu, u skladu sa Poslovnikom Vlade.

Kako bi omogućio veće učešće građana i OCD u procesu odlučivanja na lokalnom nivou, Zakon o lokalnoj samoupravi predvideo je sledeće novine:

- obavezu jedinica lokalne samouprave (JLS) da svojim statutima urede sprovođenje obaveznog postupka javne rasprave prilikom pripreme statuta, budžeta (u delu planiranja investicija), strateških planova razvoja, utvrđivanja stope izvornih prihoda, prostornih i urbanističkih planova, kao i drugih opštih akata na osnovu predloga kvalifikovanog broja građana ili zahteva jedne trećine odbornika;
- mogućnost da građani iniciraju održavanje javne

rasprave pod uslovom da takav predlog svojim potpisima podrži najmanje 100 građana sa biračkim pravom na teritoriji opštine, prikupljenih u skladu sa propisima koji uređuju građansku inicijativu. Nadležni odbor skupštine jedinice lokalne samouprave odlučuje po primljenom predlogu građana o sprovođenju postupka javne rasprave;
• utvrđen broj potpisa građana potreban za pokretanje građanske inicijative iznosi 5% od ukupnog broja građana sa biračkim pravom (za razliku od dosadašnjeg zakonskog rešenja koje je predviđalo da broj potpisa ne može biti manji od 5%);
• obavezu nadležnog organa opštine da na internet prezentaciji opštine, odnosno na drugi primeren način, obavesti javnost da je otpočeo rad na pripremi propisa koje donosi skupština;
• uređen položaj mesne zajednice i odnosa sa opštinom/gradom, pri čemu je težnja da mesne zajednice budu mesta gde će se prepoznati problemi i razgovarati o potrebama građana.

Jedinice lokalne samouprave dužne su da usklade svoje statute i druge opšte akte sa ovim zakonom u roku od devet meseci od njegovog stupanja na snagu, izuzev odredbe koja se odnosi na sprovođenje obaveznog postupka javne rasprave za planiranje investicija u odluci o budžetu koja se primenjuje počev od pripreme odluke o budžetu za 2019. godinu.

Ministarstvo pravde pokrenulo javnu raspravu o Nacrtu zakona o lobiranju, koji predstavlja jedan od najvažnijih antikorupcijskih propisa koji nedostaje Srbiji. Usvajanje ovog zakona predviđeno je Akcionim planom za Poglavlje 23 i predstavlja jednu od preporuka GRECO-a[51], a to bi bio prvi pravni akt kojim bi u Srbiji zakonski bilo regulisano lobiranje, a u cilju zaštite javnog interesa. Nacrt definiše lobiranje kao delatnost kojom se vrši uticaj na organe vlasti u postupku donošenja zakona, drugih propisa i opštih akata iz nadležnosti tih organa vlasti, a u cilju ostvarivanja interesa naručioca lobiranja, u skladu sa zakonom. Međutim, lobiranjem se ne smatraju građanske inicijative upućene organima vlasti na predložena rešenja zakona, drugih propisa i opštih akata, kao ni aktivnosti funkcionera i zaposlenih u organima vlasti radi iniciranja, pripreme, razmatranja, usvajanja i davanja obrazloženja predloženih rešenja zakona, drugih propisa i opštih akata, ako se te aktivnosti obavljaju u skladu sa njihovim ovlašćenjima. Predlozi za dopunu koji su stigli od predstavnika civilnog sektora odnose se na proširenje obuhvata zakona, jer se bavi isključivo lobiranjem kojim se bave profesionalni posrednici za klijente, kada pokušavaju da utiču na odluke javnih funkcionera i to isključivo u vezi sa donošenjem propisa i drugih opštih akata. Stoga bi zakon trebalo da obuhvata i situacije kada lobisti kontaktiraju savetnike funkconera, službenike ili članove radnih grupa za izradu propisa. Dalje, on će važiti samo za pokušaje da se utiče na sadržinu opštih pravnih akata, a ne i pojedinačnih odluka; Zakon postavlja pravila o tome kako se lobiranje pravilno vrši, ali ne predviđa izričite zabrane kao ni propisane kazne u slučajevima druge vrste kontakata između lobista i organa vlasti zabranjene. Lobiranjem se ne smatra „javno saopštavanje stavova i dostavljanje predloga, stručnih mišljenja i inicijativa u vezi sa donošenjem propisa“, zbog čega će državni organi i dalje ostajati nemi na takve inicijative, bez obzira na potencijalnu korisnost predloga, ili arbitrarno birati koje će od tih inicijativa uzeti u obzir. Iako postoji dvostruka dužnost izveštavanja Agencije za borbu protiv korupcije (od strane lobista i lobiranih lica), Zakonom nije propisana obaveza objavljivanja tih izveštaja, niti su podaci o izvršenom lobiranju uneti u obrazloženje nacrta i predloga akata. Posebnu teškoću u primeni zakona može stvoriti nepotpuno uređen status „neregistrovanih lobista“ – zastupnika interesa udruženja ili privrednog društva čiji je član korisnik lobiranja. Naime, u praksi neće uvek biti jasno da li oni vrše lobiranje za „korisnika“ili iznose predloge i inicijative poslovnog udruženja kao takvog, što se ne bi smatralo lobiranjem. Dodatno, Zakonom nije uređeno ni lobiranje predstavnika Srbije u međunarodnim organizacijama. S druge strane, Zakon ima određene pozitivne aspekte: ne uređuje samo lobiranje koje bi bilo usmereno prema narodnim poslanicima, već i uticaj na funkcionere i službenike u izvršnoj vlasti, lokalnoj samoupravi, javnim preduzećima i ustanovama; naglašava je potrebu integriteta u lobiranju time što je određen organ nadležan za nadzor (Agencija za borbu protiv korupcije), a naročito time što je propisana zabrana da se kao lobisti pojave aktuelni i bivši funkcioneri dve godine po prestanku funkcije.

Nakon javne rasprave koja je održana tokom oktobra 2017. godine, Narodna Skupština Republike Srbije je u aprilu 2018. Zakon o elektronskoj upravi, koji bi trebalo da omogući jednostavniji, transparentniji i efikasniji rad elektronskih javnih servisa. Jedan od ključnih ciljeva ovog zakona je da se olakša elektronska komunikacija građana, pravnih lica i udruženja građana sa organima uprave. Primena ovog zakona trebalo bi da prvi put na sistemski način obaveže sve na primenu modernih tehnologija u svim administrativnim postupcima koje građani i privreda obavljaju sa državom. Takođe, to bi unapredilo način na koji se pružaju javne

[51] GRECO- grupa zemalja za borbu protiv korupcije, https://www.coe.int/en/web/greco

usluge i osiguralo realne šanse da građani brže završavaju poslove koje imaju sa upravom, a i troškovi bi bili smanjeni. Organ je dužan da na Portalu otvorenih podataka objavljuje otvorene podatke iz delokruga svoje nadležnosti na način koji omogućava njihovo lako pretraživanje i ponovnu upotrebu. U svrhu ponovne upotrebe organ nema obavezu da otvorene podatke izradi ili prilagodi ako to zahteva nesrazmeran utrošak vremena ili sredstava.

Vlada Republike Srbije je u julu 2018. godine usvojila Odluku o izmenama Strategije reforme javne uprave u Republici Srbiji i Akcioni plan za sprovođenje Strategije reforme javne uprave u Republici Srbiji za period 2018-2020. godine, kao njen sastavni deo.
Izmena Strategije izvršena je u delu koji se odnosi na upravljanje reformom javne uprave, a odnosi se na koordinaciju, praćenje, izveštavanje i evaluaciju procesa njenog sprovođenja. Od sada će se koordinacija sprovođenja Strategije odvijati na tri nivoa - prvi nivo čini ministarstvo nadležno za poslove državne uprave, drugi Međuministarska projektna grupa, a treći Savet za reformu javne uprave.
Aktivnosti od posebnog značaja za OCD tiču se povećanja participacije građana, transparentnosti, unapređenja etičkih standarda i odgovornosti u obavljanju poslova javne uprave i pored ostalog obuhvataju:

- Unapređenje proaktivne transparentnosti, tj. objavljivanje Informatora o radu državnih organa kroz izradu priručnika za korišćenja aplikacije (jedinstvenog informacionog istema za pristupanje, obradu i prezentovanje Informatora o radu) koji je u ovu svrhu izrađen;
- Osnivanje Saveta za saradnju sa civilnim društvom;
- Unapređenje građanske participacije kroz izradu Smernica za sastav radnih grupa za izradu predloga javnih politika i propisa, kao i pripremu i usvajanje podzakonskih akata koji uređuju konsulatacije sa zainteresovanom javnošću u postupku pripreme propisa i dokumenata javnih politika;
- Analizu uporedne prakse u pogledu elektronskog izjašnjavanja građana u cilju efikasnijeg izražavanja stavova građana;
- Pripremu i usvajanje novog Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi u cilju unapređenja mehanizama za izjašnjavanje građana;
- Izradu i donošenje Uredbe o sadržaju veb prezentacija i objavljivanju elektronskih usluga organa državne uprave, i dr.

Prema nalazima Godišnjeg izveštaja o implementaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije RJU za period 2018-20.godina najbolji rezultati u 2018. godini postignuti su u oblastima digitalizacije i eUprave, nastavku reformi u oblasti koordinacije inspekcija, početku implementacije sistemskih reformi poput refome upravljanja ljudskim resursima zasnovane na kompetencijama, politike upravljanja javnim politikama, uspostavljanju osnova za veću transparentnost rada javne uprave. U 2018. godini započeta je eksterna evaluacija rezultata Strategije reforme javne uprave koja treba da proceni relevantnost, efektivnost, efikasnost, održivost i uticaj mera Strategije RJU. Krajem 2018. godine uspostavljen je Jedinstveni informacioni sistem JLS, tj. analitički servis JLS koji treba da omogući donošenje budućih javnih politika i zakonske regulative vezane za JLS utemeljenih na objektivnim činjenicama i utvrđenom stanju, efikasnije korišćenje resursa na nivou JLS, međusobno poređenje JLS, pružanje transparentnih informacija građanima i privredi o radu JLS, kao i da doprinese boljoj pripremi budžeta, analizi i proceni efekata.
Vlada Republike Srbije, na predlog Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, krajem decembra 2018. usvojila je Akcioni plan za sprovođenje inicijative Partnerstvo za otvorenu upravu u Republici Srbiji za period 2018 – 2020. godine. Usvojeni Akcioni plan sadrži 15 obaveza podeljenih u 5 oblasti: Otvoreni podaci/fiskalna transparentnost, Integritet vlasti, Javne usluge, Pristup informacijama i Učešće građana, za koje su zaduženi različiti organi državne uprave u skladu sa svojim nadležnostima.

Praksa

Iako su zainteresovana javnost i OCD imali priliku da učestvuju u javnim raspravama i u određenoj meri doprinesu izmenama predloženih zakona, povećan je **broj zakona koji se usvajaju po hitnom postupku**, što guši demokratsku debatu i delotvorno uključivanje OCD u proces konsultacija. U periodu od aprila do septembra 2018. godine Skupština je usvojila 82 zakona. U 28 slučajeva, Skupština je prihvatila zahteve Vlade da se sprovede procedura usvajanja po hitnom postupku. Takođe, Skupština je, uprkos Rezoluciji Narodne Skupštine o zakonodavnoj politici, nastavila da prihvata nacrte koji nikad nisu prošli kroz javnu raspravu, iako su takve rasprave obavezne u skladu sa Zakonom o državnoj upravi. Na primer, Izmene i dopune Zakona o bezbednosno informativnoj agenciji i Zakona o izgradnji stanova za pripadnike vojske, policije i snaga bezbednosti nisu prošli kroz proces javne rasprave. Takođe, grupisanje različitih zakonodavnih dokumenata pod jednom tačkom dnevnog reda i trošenje vremena predviđenog za skupštinsku raspravu na čitanje stotina amandmana je tehnika koja se koristi da se oteža rad Skupštine. Ovo je već ustaljena praksa da se podnese veliki broj amandmana kako bi se skratilo vreme za diskusiju; ova praksa je počela u decembru 2017. godine

kada se razmatrao i usvajao godišnji budžet. Drugim rečima, poslanici vladajuće koalicije koriste mehanizam usmeren ka sprečavanju predstavnika opozicije da predstave svoje amandmane i komentare, što je zloupotreba poslovnika. Ukupno vreme koje je predviđeno za raspravu potrošeno ja na predstavljanje velikog broja njihovih amandmana (koji su skoro svi identičnog sadržaja), koji su kasnije povučeni kada je vreme za raspravu isteklo. Sa takvom praksom se nastavilo tokom 2018. godine i sprečila se konstruktivna debata za veliki broj pravnih akata, uključujući ceo set zakona koji reguliše sektor bezbednosti koji je usvojen tokom proleća 2018.

Manje od trećine anketiranih OCD smatra da formalne procedure konsultacija u Srbiji pružaju uslove za delotvorno učešće javnosti u procese donošenja odluka, kao i da nadležni organi prilikom izrade politika u okviru njihovih nadležnosti konzistentno primenjuju formalne procedure konsultacija.

Kao je navedeno u Godišnjem izveštaju o impelemntaciji AP za sprovođenje Strategije reforme javne uprave za period 2018-20, na osnovu dobre prakse proizašle iz iskustava u okviru učešća RS u Inicijativi POU došlo je do povećanja broja konsultacija sa OCD u procesima izrade dokumenata – u 2018. godini bilo je ukupno 31 poziv za različite vidove konsultacija preko Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom (16 za javne rasprave i 15 za onlajn konsultacije i konsultativne sastanke). Pored toga birani su predstavnici OCD-a i nezavisni eksperti u 4 radne grupe i u druga radna i savetodavna tela, kao i međunarodna tela. Organizovano je 6 sektorskih sastanaka na kojima su donosioci odluka u nadležnim organima državne uprave razgovarali o stanju u pojedinim oblastima i primeni propisa u njima.[52]

Percepcija o sprovođenju konsultacija tokom izrade politika i propisa pokazuje da se 23% OCD slaže s tim da se formalne procedure konsultacija dosledno sprovode, dok je primetno mali procenat onih koji veruju da se proces konsultacije sprovodi u ranoj fazi procesa (12%), kao i onih koji veruju da se nakon konsultacija redovno dobijaju povratne informacije.

Iako centralne institucije i formalna pravila i procedure za izradu i koordinaciju javnih politika u velikoj meri postoje, procesi planiranja politika i izveštavanje imaju nekoliko nedostataka: ne postoje zahtevi za izveštavanje o sektorskim strategijama, izveštavanje o centralnim planskim dokumentima je neredovno, a u postojećim praksama izveštavanja naročito nedostaje informacija o učinku, odnosno postizanju rezultata u odnosu na indikatore učinka.

S druge strane, i kada se formalno poštuje institut javne rasprave, funkcija ovog mehanizma je veoma često formalna, a ne suštinska, što dovodi do obesmišljavanja celog procesa. Ovakva praksa posebno je opasna kada su u pitanju najznačajniji pravni akti poput Ustava Srbije. Primer te „javne rasprave" koja traje godinama i gde vlast sistematski ignoriše sve primedbe i sugestije struke, profesionalnih udruženja i udruženja građana, uz formalno organizovanje skupova i prikupljanje pisanih komentara obesmišljava ceo mehanizam učešća građana u donošenju propisa. Kao rezultat javlja se apatija i odustajanje udruženja da učestvuju u nečemu što liči na farsu i simulaciju demokratije.[53]

Ministarstvo pravde pozvalo je tokom 2016. godine organizacije koje se bave pravosuđem da daju svoje predloge za izmenu Ustava, pri tom ne izlazeći sa svojim predlogom niti sa objašnjenjem šta se desilo sa analizom koju je izradila Radna grupa[54]. Zbog netransparentnog i dirigovanog procesa javne debate, kao i očigledne nespremnosti vlasti da razgovara o suštinskim pitanjima poput jačanja nezavisnosti sudstva i tužilaštva, strukovna udruženja i OCD odbile su u oktobru 2017. dalje učešće u konsultacijama. Sva relevantna udruženja građana, strukovne organizacije poput Društva sudija i Udruženja tužilaca Srbije, profesori ustavnog prava ali i sudovi, sve vreme su ministarstvu upućivali iste primedbe i komentare koji se svode na to da je predlozima ministarstva ozbiljno ugrožena nezavisnost sudske vlasti. Međutim, to nije doprinelo da ministarstvo odstupi od svojih predloga, tako da je u januaru objavljena Radna verzija amandmana na Ustav, a u aprilu 2018. i Nacrt ustavnih amandmana. Sama javna rasprava, održana početkom 2018. obeležena je neprimerenim ponašanjem službenika Ministarstva pravde koji su vređali sudije i predstavnike strukovnih udruženja. Nakon mišljenja Venecijanske komisije koje se u velikom delu poklapa sa zahtevima struke u Srbiji Ministarstvo pravde je objavilo nov Nacrt amandmana ponovo ignorišući najvažnije zahteve za obezbeđivanjem nezavisnosti pravosuđa.

[52] file:///C:/Users/Office/Downloads/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D1%9A%D0%B8%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202018.%20(1).pdf

[53] https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf

[54] https://www.mpravde.gov.rs/tekst/16032

Izmena i dopuna **Zakona o Zaštitniku građana** jedna je od obaveza predviđenih Akcionim planom za pregovaračko Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava. Za sprovođenje ove obaveze odgovorno je Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave, koje je i formiralo Posebnu radnu grupu za pripremu teksta Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o Zaštitniku građana. Radna grupa, sastavljena od predstavnika Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, Ministarstva finansija, Ministarstva pravde, Republičkog sekretarijata za zakonodavstvo, Republičkog sekretarijata za javne politike i Narodne skupštine Republike Srbije, ustanovila je polazne osnove za izradu navedenih izmena zakona. Ministartvo je organizovalo proces javnih on-line konsultacija koje su trajale od 6. decembra 2017. godine do 28. februara 2018.g, sa ciljem prikupljanja komentara i sugestija koji će dodatno unaprediti postojeći pravni okvir. Pored toga, komentare i sugestije trebalo je da dostavi i služba Zaštitnika građana, kao organa koji neposredno primenjuje predmetni zakon, i sa svog aspekta doprinese njegovom unapređenju.

Jedna od bitnih karakteristika organizovanja procesa konsultacija od strane državnih organa jeste i selektivnost pri pozivanju zainteresovanih strana. Naime, uočena je tendencija da se pozivaju više „mejnstrim" OCD, ali i one koji se „uklapaju" i manje kritikuju, kako na centralnom tako i na lokalnom nivou. Jedan od razloga za takav pristup leži u visoko formalizovanom pristupu konsultacijama, bez stvarne težnje ka primeni standarda participativnosti i inkluzivnosti, već sa ciljem da se postupak konsultacija dovede do kraja i učešće svede na minimum.

O **Nacrtu zakona o lobiranju** vodila se javna rasprava u kojoj su učestvovala i neka od udruženja koja najčešće dolaze u kontakt sa predstavnicima vlasti radi izmena i donošenja propisa, ali u obrazloženju zakona nema reči o razmatranju neusvojenih predloga. Ministarstvo pravde nije objavilo poseban izveštaj sa javne rasprave, iako je bilo u obavezi da to učini na osnovu Poslovnika Vlade. Preporuka za povećanje uticaja javnosti na donošenje zakona u Srbiji „ispunjena" je tako što je ovaj zakon donet bez ijedne reči rasprave o stotinu predloženih amandmana. Na predlog zakona je predloženo tačno sto amandmana, od kojih su mnogi bili inspirisani obrazloženim sugestijama koje je svim poslaničkim grupama dostavila organizacija Transparentnost Srbija. Odbor za pravosuđe, državnu upravu i lokalnu samoupravu je amandmane na ovaj predlog zakona razmatrao ukupno 40 sekundi, a prisutni članovi su doneli odluku da se oni odbiju „u paketu"[55]

Nakon što je Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja predložilo izmene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti upućeno je više od 500 zahteva za povlačenje iz procedure predloženog Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti. Grupa organizacija civilnog društva koju čine Trag fondacija, Autonomni ženski centar, Crta, A11, Evropski pokret u Srbiji, Astra, Inicijativa za razvoj i saradnju, Građanske inicijative, SeCons – Grupa za razvojnu inicijativu, Nacionalna koalicija za decentralizaciju, Fondacija Centar za demokratiju, pokrenula je Inicijativu za povlačenje iz procedure Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti. Predloženim zakonskim izmenama ozbiljno se ugrožavaju interesi korisnika i korisnica usluga socijalne zaštite, ograničavaju se osnovna ljudska prava i uvodi prinudni rad, a sistem socijalne zaštite se centralizuje **suprotno preporukama Evropske komisije o decentralizaciji sistema socijalne zaštite**. Navedenim Nacrtom zakona, **uslovljava se novčana socijalna pomoć i daju se preširoka ovlašćenja centrima za socijalni rad**. Nakon završene javne rasprave (avgust 2018.) Ministarstvo se nije izjasnilo da li će uvažiti zahteve struke i povući Nacrt zakona.

Zakonom o elektronskoj upravi uspostavljen je pravni okvir za otvorene podatke i ponovnu upotrebu informacija u skladu sa Evropskom Direktivom o ponovnom korišćenju informacija javnog sektora. U cilju povećanja dostupnosti informacija, doneta je Uredba o bližim uslovima za izradu i održavanje veb prezentacije organa na osnovu Zakona o eUpravi. Na taj način fizičkim, pravnim licima i drugim organima, omogućen je pristup informacijama koje organi objavljuju u mašinski čitljivom formatu. Na Nacionalnom portalu otvorenih podataka 30 institucija je objavilo 393 datoteke. Otvoreni podaci grupisani su u ukupno 116 skupova podataka, od toga 87 skupova podataka objavljeno je u 2018. godini (75%). U okviru unapređenja proaktivne transparentnosti izrađen je jedinstveni informacioni sistem za pristupanje, obradu i prezentovanje Informatora o radu (e-Informator) koji se nalazi na veb sajtu Poverenika za informacije od javnog značaja. Ova aplikacija omogućava izmenu načina unošenja i ažuriranja informacija svih obveznika Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, čime će se direktno omogućiti bolja informisanost građana, olakšati rad državnim službenicima i olakšati praćenje sprovođenja Zakona. Objavljivanje informacija u open data formatu omogućiće naknadnu obradu tih informacija i lakši razvoj usluga i digitalnih rešenja

[55] https://pescanik.net/zakon-o-lobiranju

za određene socijalne usluge ili društvene promene.[56]

Iako je **mandat Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti**, Rodoljubu Šabiću, istekao krajem decembra 2018, proces izbora novog Poverenika nije pokrenut tokom 2018. Organizacije civilnog društva posvećene ostvarivanju vladavine prava, demokratije i ljudskih prava pozvale su nadležni skupštinski Odbor za kulturu i informisanje da što pre pokrene proces izbora novog Poverenika i javno ponudile predlog razrađenih kriterijuma za izbor kandidata. Predloge su sačinili Partneri za demokratske promene Srbija, Transparentnost Srbija, Share fondacija, Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP), Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM), Biro za društvena istraživanja (BIRODI) i Fondacija za otvoreno društvo Srbija. Jedan od osnovnih zahteva bio je da se obezbedi kompetetivni proces izbora uz mogućnost učešća i praćenja zainteresovane javnosti. Predloženi su i načini provere da kandidati i kandidatkinje nisu povezani sa političkim strankama, da nisu kršili zakone, profesionalne standarde i pravila struke, kao i da imaju relevantno stručno znanje i iskustvo u oblasti zaštite podataka o ličnosti i pristupa informacijama od javnog značaja, kao i integriteta koji je neophodan za obavljanje kontrole i nadzora rada drugih državnih organa. Pored toga, predloženo je kako osigurati da proces bude javan, otvoren za sve zainteresovane građane i udruženja i da nadležan skupštinski Odbor osigura fer takmičenje. Odbor za kulturu i informisanje je na sednici održanoj 26. novembra odbio da razmatra inicijativu za hitno pokretanje transparentanog procesa izbora novog Poverenika, koju je potpisalo više od 60 OCD, medija, predstavnika poslovne, stručne i naučne zajednice. Za predlog je glasalo 5 članova Odbora, a preostalih 8 se nije izjasnilo.

Proces pripreme trećeg Akcionog plana za period od 2018. do 2020. godine i realizaciju učešća Republike Srbije u inicijativi Partnerstvo za otvorenu upravu zvanično je započeo u martu 2018. godine, osnivanjem Posebne međuministarske radne grupe. Poštujući jednu od opštih preporuka Nezavisnog mehanizma za izveštavanje (NMI), prilikom njenog formiranja u velikoj meri postignut je kontinuitet u odnosu na sastav radne grupe iz prethodnog ciklusa izrade Akcionog plana. Radnu grupu činilo je ukupno 37 članova – predstavnika državnih organa posebnih organizacija, nezavisnih tela, Narodne skupštine, Privredne komore Srbije, lokalne samouprave i OCD. Predstavnici OCD, članovi Radne grupe za pripremu trećeg Akcionog plana za period od 2018. do 2020. godine i realizaciju učešća Republike Srbije u inicijativi POU izabrani su kroz transparentnu proceduru. MDULS je u saradnji sa KSCD, u decembru 2017. godine objavio javni poziv namenjen svim OCD za učešće u radu Radne grupe, koji je KSCD takođe dostavila i preko mejling liste svim OCD na listi. Kriterijumi za izbor OCD odražavali su nameru da se u rad Radne grupe i izradu Akcionog plana uključe OCD koje se bave i poseduju projektno iskustvo i ekspertizu u različitim oblastima u okviru vrednosti POU. Javni poziv bio je otvoren do 19. januara 2018. godine, nakon čega je Komisija sačinjena od predstavnika KSCD i MDULS donela je konačnu odluku o izboru članova i zamenika članova iz reda OCD za članstvo u Radnoj grupi. Ukupno šest predstavnika OCD (UG za demokratiju i građansko obrazovanje „Građanske inicijative“, Beograd, Beogradska otvorene škole (BOŠ), Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), Medija i reform centar Niš, Asocijacija onlajn medija, Udruženje „Narodni parlament“, Leskovac) izabrano je članstvo u RG. Istovremeno je i Donatorski fond inicijative POU objavio je konkurs za podršku OCD koje su uključene u izradu Akcionog plana za period od 2018. do 2020. godine i realizaciju učešća Republike Srbije u inicijativi Partnerstvo za otvorenu upravu u cilju njegove što uspešnije zajedničke izrade. Konzocijum OCD (Transparentnost Srbija, Asocijacija on-line medija, Narodni parlament Leskovac, Edukacioni centar Leskovac i Medija reform centar Niš) predvođen Građanskim inicijativama, radio je na uključivanju predstavnika civilnog i poslovnog sektora, na nacionalnom i lokalnom nivou, u proces kreiranja Akcionog plana i organizovao konsultacija sa civilnim društvom i ostalim zainteresovanim akterima tokom izrade Akcionog plana. Takođe, jedna od aktivnosti projekta koji realizuje konzorcijum odnosi se na proširenje POU na loklani nivo, tj. pružanju podrške JLS u procesu ozrade loklanih akcionih planova POU.

Tokom pripreme nacionalnog Akcionog plana održana su 2 konsulaltivna sastanka u Šapcu i Nišu radi promocije inicijative POU na lokalnom nivou i prikupljanja predloga za nacionalni akcioni plan, 4 sastanaka Radne grupe u punom sastavu i 4 sastanka Radne grupe u užem sastavu (sastanci sa predstavnicima Ministarstva kulture, MDULSa i kancelatije za IT) na kojima su razmatrane pojedine obaveze i moguća rešenja i koraci za njihovo

[56] file:///C:/Users/Office/Downloads/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D1%9A%D0%B8%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202018.%20(1).pdf

sprovođenje. Radna verzija Nacrta akcionog plana objavljena je dve nedelje pre početka javnih konsultacija, uz najavu početka perioda javnih konsultacija, na internet stranicama MDULS i KSCD. Javne konsultacije trajale su u periodu od 28. novembra do 12. decembra 2018. godine. U tom periodu, GI, ispred konzorcijuma OCD koje su dobile podršku od Donatorskog fonda inicijative POU, i u saradnji sa MDULS i KSCD, organizovale su finalne konsultacije za predstavnike udruženja građana, institucija lokalne samouprave i poslovne zajednice u Beogradu, Novom Sadu i Kragujevcu. Predllozi koje su uputile OCD tiču se usvajanja zakona o e-peticiji, usvajanja lokalnih antikorupcijskih planova, otvaranju podataka iz konkursa za finansiranje udruženja i sufinansiranje izrade medijskih sadržaja od javnog interesa, objavljivanja Zakona o budžetu RS u mašinski čitljivom formatu (koji je za prethodni AP predložilo udruženje CRTA, ali koja je zbog neispunjenosti, na inicijativu MDULSa, uključena u ovaj AP). Iako je proces izrade Akcionih planova POU dorineo saradnji OCD i MDULSa, a podrška izradi loklanih akcionih planova POU je i unapredila, ovaj primer dobre prakse ne slede drugi organi i delovi uprave.

U pripremi novog Akcionog plana za sprovođenje Strategije reforme javne uprave za period 2018-2020. godine učestovovalo je 12 organizacija civilnog društva koje su izabrane za članstvo putem Javnog poziva koji su zajednički realizovali Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave i Kancelarija za saradnju sa civilniom društvom.

U okviru projekta „Reforma poreza na imovinu" u saradnji Švajcarske razvojne agencije i Vlade Republike Srbije, koji sprovodi IMG, a uz podršku Građanskih inicijativa, tokom 2018. godine organizovani su okrugli stolovi pod nazivom "Porez na imovinu iz ugla građana" u 5 gradova u Srbiji (Užice, Kragujevac, Paraćin, Niš i Sremska Mitrovica). Na njima je učestvovalo ukupno 166 učesnika, od čega, 89 predstavnika OCD i građana, 66 predstavnika institucija i 10 predstavnika medija. Cilj održavanja ovih događaja bio je da se posebno istakne značaj jačanja odgovornosti lokalnih vlasti (pružalaca usluga) prema građanima (poreskim obveznicima) kroz njihovo ohrabrivanje da poboljšaju dijalog sa građanima i podstaknu učešće građana u procesima donošenja odluka o korišćenju prihoda prikupljenih po osnovu poreza na imovinu. Jedan od ključnih identifikovanih izazova odnosi se na slabo i nekvalitetno uključivanje građana u procese kreiranja i usvajanja lokalnih budžeta.

Predstavnici OCD pozvani su da predlože i glasaju za kandidate iz reda civilnog društva za članstvo u Zajedničkom konsultativnom odboru (JCC) sastavljenom od predstavnika Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta i predstavnika socijalnih partnera i organizacija civilnog društva u Republici Srbiji. Komisija za izbor predstavnika organizacija civilnog društva za članstvo u JCC donela je 31. jula 2018. godine Odluku o predlogu OCD za članstvo u Zajedničkom konsultativnom odboru. Za 8 kandidata je glasalo 154 organizacije civilnog društva. Tri (3) predstavnika/ce OCD izabrani su za članstvo u grupama za 3 prioritetne oblasti: vladavina prava, socijalno-ekonomski razvoj, Zaštita životne sredine, poljoprivreda i ruralni razvoj.

Takođe, Vlada Republike Srbije je do sredine 2018. osnovala **savetodavna tela u tri oblasti** koje su od posebnog značaja za organizacije civilnog društva.

Predsednica Vlade donela je Odluku o osnivanju Saveta za filantropiju . Zadatak Saveta je da predlaže razvojnu politiku u oblasti filantropije i razmatra pitanja poput povezivanja i saradnje relevantnih aktera u oblasti razvoja filantropije, upodobljavanja pravnog i finansijskog okvira u ovoj oblasti, uključujući davanje predloga i mišljenja o izmenama propisa, kao i promovisanja filantropije i društveno odgovornog poslovanja u Republici Srbiji i ka međunarodnoj zajednici. Među članova Saveta je i 6 predstavnika organizacija civilnog društva koje su godinama prepoznate i angažovane na promociji i podrški filantropskim aktivnostima i društveno odgovornom poslovanju.

Osnivanje Saveta za Nacionalni okvir kvalifikacija Republike Srbije predviđeno je Zakonom o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije. Kao telo Vlade, Savet bi davao preporuke o procesu planiranja i razvoja ljudskog potencijala u skladu sa javnim politikama u oblasti celoživotnog učenja, zapošljavanja, karijernog vođenja i savetovanja. Na osnovu javnog poziva Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja izabrana je predstavnica OCD koja je Rešenjem imenovana za člana ovog tela.

Odlukom o obrazovanju Saveta za praćenje realizacije Akcionom plana za primenu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine u rad ovog Saveta uključeni su predstavnici 5 OCD koji će, zajedno sa predstavnicima nadležnih organa državne uprave, pratiti napredak u izvršenju mera i aktivnosti predviđenih Akcionim planom.

Uključivanje predstavnika civilnog sektora u sastav i rad osnovanih saveta predstavlja važan doprinos stvaranju podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva i unapređenju saradnje organa državne uprave i civilnog društva. Takođe, ovim se otvara prostor za

unapređenje dijaloga između dva sektora i dodatno podstiče njihova saradnja u rešavanju značajnih društvenih pitanja od zajedničkog interesa.

Novinarska i medijska udruženja (ANEM, NUNS, NDNV i Lokal pres) odlučili su da povuku svoje predstavnike iz komisija Ministarstva kulture i informisanja za ocenjivanje medijskih projekata. Ministarstvo kulture i informisanja obesmislilo je proces konkursnog sufinansiranja javnog interesa u sferi javnog informisanja imenovanjem velikog broja kompromitovanih medijskih i paramedijskih radnika, iz javnosti nepoznatih ili vlasti bliskih udruženja u konkursne komisije. Takođe, Ministarstvo je u komisije imenovalo kao medijske stručnjake stručnoj javnosti potpuno nepoznate osobe, u čije kvalifikacije i dobre namere se opravdano može sumnjati. Predstavnici novinarskih i medijskih udruženja smatraju da je neophodno obustaviti konkursni proces, formirati nove konkursne komisije u skladu sa zakonom i dobrom praksom poništiti rezultate dosadašnjeg rada na vrednovanju predloga projekata.

Komisija sastavljena od predstavnika Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom i Kancelarije za borbu protiv droga, na osnovu javnog poziva i Procedura za rad, donela je konačnu Odluku o izboru organizacija civilnog društva za partnerstvo sa Kancelarijom za borbu protiv droga Vlade Republike Srbije u oblasti borbe protiv zloupotrebe droga u Republici Srbiji. Na taj način je 11 organizacija civilnog društva koje postale su partneri Vladi RS u borbi protiv zloupotrebe droga u Republici Srbiji.

Nalazi prema EU Smernicama u zemljama proširenja:

3.1.a Konsolidovani podaci o OCD uključenim u konsultacije i javne rasprave tokom 2018. nisu dostupni. Broj zakona/podzakonskih akata, strategija i dokumenta javne politike o kojima se efektivno konsultuju OCD nije dostupan, jer ne postoje konsolidovani podaci o ukupnom broju usvojenih zakona / podzakonskih akata, strategija i dokumenta javne politike kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou. U prvoj polovini 2018. posredstvom KSCD upućeno je 17 javnih poziva za različite vidove konsultacija. Prema zvaničnim podacima portala eUprava Republike Srbije, tokom 2018. godine objavljeno je ukupno 26 poziva za učešće na javnim rasprava koje su organizovali različiti državni organi. Od tog broja, 6 je bilo organizovano samo u on-line formi, a ostale su obuhvatile i održavanje javnih konsultacija, okruglih stolova i prezentacija. Međutim, primetno je da nadležni organi ignorišu relevantne primedbe i sugestije struke, profesionalnih udruženja i udruženja građana, i formalno organizuju skupovu i prikupljaju pisanu komentare čime obesmišljavaj ceo mehanizam učešća građana u donošenju propisa. Takođe, iako su pravila i procedure za izradu i koordinaciju javnih politika formalno uspostavljeni u praksi ne postoje zahtevi za izveštavanje o sektorskim strategijama, izveštavanje o centralnim planskim dokumentima je neredovno, a u postojećim praksama izveštavanja naročito nedostaje informacija o učinku, odnosno postizanju rezultata u odnosu na indikatore učinka.

Podoblast 3.3: Saradnja u pružanju usluga

Zakonodavstvo

Mogućnost pružanja usluga iz oblasti socijalne zaštite od strane OCD, uz prethodno ispunjene uslove standardizacije i sertifikacije, predviđena je Zakonom o socijalnoj zaštiti koji se primenjuje od 2011. Ključni izazovi sa kojima se OCD i dalje susreću odnose se na postojanje strožijih zahteva u oblastima u kojima pružaju usluge u poređenju sa ostalim pružaocima usluga, kao i mogućnosti da pružaju samo inovativne usluge koje Zakon nije jasno definisao. Takođe, zdravstvena politika i normativni akti nisu predvideli mogućnost pružanja usluga iz oblasti zdravstvene zaštite od strane OCD, a nedostatak jasnog okvira za saradnju sprečava aktivniju ulogu OCD u pružanju usluga u okviru obrazovnog sistema

Najzančajna novina iz 2018. god odnosi se na ograničavanje OCD da pružaju usluge iz oblasti besplatne pravne pomoći. Naime, nakon više od 10 godina zahteva organizacija civilnog društva i javnosti, Vlada Srbije konačno je 2018. objavila, a nakon javne rasprave i usvojila Predlog zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Iako udruženja građana više od 20 godina uspešno pružaju besplatnu pravnu pomoć ugroženima (žrtvama nasilja i ratnih zločina, pripadnicima marginalizovanih i manjinskih grupa tražiocima azila, i drugima), Vlada je odlučila da ih isključi iz kruga pružalaca pravne pomoći, osim po osnovu Zakona o azilu i privremenoj zaštiti i Zakona o zabrani diskriminacije.
U ostalim oblastima koje mogu biti predmet besplatne pravne pomoći, zakonom se zabranjuje pružanje pravne pomoći od strane svih drugih subjekata osim advokata i pravnih službi jedinica lokalne samouprave. Na ovaj način drastično je sužen krug pružalaca pravne pomoći i svodi se na advokate koji se upišu u registar pružalaca, a za sve ostale - pa čak i za advokate i pravnike koji godinama rade u udruženjima - predviđene se novčane kazne u slučaju pružanja bilo kakve pravne pomoći. Udruženjima je jedino dozvoljeno da pružaju pravnu podršku koja je u Zakonu definisana kao davanje opštih pravnih informacija i popunjavanje formulara. Udruženja neće moći da pružaju pravne savete, pišu podneske niti da zastupaju žrtve pred sudom iako u tom poseduju višedecenijsko iskustvo i specijalizaciju u pojedinim oblastima. Ni drugi pravni subjekti - sindikati ili pravne klinike na fakultetima uopšte se ne pominju u Zakonu, iako već godinama vrlo uspešno pružaju besplatnu pravnu pomoć u radnim sporovima ili prilikom zaštite uzbunjivača. Neopravdano je sužen i krug primalaca pravne pomoći, imajući u vidu da su grupe kojima udruženja građana inače daju pravnu pomoć potpuno iskljućene iz sistema pružanja besplatne pravne pomoći. Tako, primalac može biti samo lice koje ispunjava uslove za socijalnu pomoć ili dečiji dodatak ili bi zbog plaćanja pravne pomoći stekao takve uslove (što je vrlo neodređena norma podložna tumačenju). Dodatnom odredbom omogućeno je pojedinim kategorijama (deci, izbeglim i raseljenim licima, osobama sa invaliditetom, žrtvama nasilja u porodici i tsl.) da budu korisnici besplatne pravne pomoći, bez obzira na socijalni status. Pored imovinskog cenzusa navedeni su i brojni izuzeci kada besplatna pravna pomoć nije dozvoljena. Jedan od takvih je i kada je očigledno da tražilac pravne pomoći nema izgleda na uspeh. I sam postupak dodeljivanja pravne pomoći koji uključuje formalne zahteve i obrazloženja, ali i odluku pravnika sa tri godine iskustva da li neko ispunjava uslove, može ozbiljno da ugrozi položaj pripadnika najranjivijih grupa. Mnogi od korisnika besplatne pravne pomoći javljaju se udruženjima građana, jer vode postupak protiv nekog od predstavnika institucija kao što su policija, ili opštinski organi ili osoba na funkcijama.

Praksa

Više od 30 udruženja građana upozorilo je Vladu na neprihvatljivost rešenja iz Prtedloga zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Oni su istakli da se Predlogom zakona diskriminišu pružaoci besplatne pravne pomoći, da predložena rešenja odudaraju od dosadašnjih pravnih normi u različitim zakonima, kao i da će ugroziti ljude kojima je pravna pomoć neophodna. Vlada je, uprkos primedbama, usvojila Predlog zakona i poslala ga Narodnoj skupštini na usvajanje. Narodna skupština usvojila je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u novembru 2018. godine.

Više od 20 OCD, članica Mreže Žene protiv nasilja, reagovalo povodom najave Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja o raspisivanju konkursa za podnošenje predloga projekata za uspostavljanje Nacionalnog SOS telefona za žene žrtve nasilja. Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti (član 64) usluge socijalne zaštite nabavljaju se od pružaoca

usluga socijalne zaštite koji je za to licenciran kroz postupak javne nabavke, te i nabavka usluge Nacionalni SOS telefon za žene žrtve nasilja mora biti obavljena u skladu sa Zakonom. Iako je ministar najavio da će se ova zakonska obaveza zaobići Zaključkom Vlade, važno je imati na umu da se Zaključkom Vlade ne može kršiti zakon. Ovo je već drugi put da ministarstvo pokušava da krši Zakon imajući u vidu da je i 2017, posle reagovanja Autonomnog ženskog centra na kršenje člana 64 Zakona o socijalnoj zaštiti, poništilo konkurs za nabavku ove usluge.

Osim toga, Ministarstvo je najavilo pilotiranje usluge koju organizacije članice Mreže Žene protiv nasilja pružaju 25 godina. Mreža SOS telefona Vojvodina, 6 godina, putem jedinstvenog i besplatnog telefonskog broja, pruža istu uslugu za teritoriju čitave Pokrajine. Imajući u vidu postojeće iskustvo u pružanju ove usluge, nije jasno zašto se dodatna sredstva poreskih obveznika i obveznica troše na njeno pilotiranje.

Iako je uspostavljanje Nacionalnog SOS telefona od velike važnosti za osnaživanje žena koje preživljavaju muško nasilje, Mreža Žene protiv nasilja upozorila Ministarstvo da nepoštovanjem zakona ne daje dobar primer ni nasilnicima, ni građankama i građanima od kojih se očekuje da zakone, kojima su definisana njihova prava i obaveze, poštuju.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (MRZSP) donelo je Odluku da Institutu za javnu politiku dodeli 9,48 miliona dinara (oko 80.000 EUR) na konkursu za unapređenje sistema socijalne zaštite za 2018. godinu. Ova organizacija sredstva je dobila za realizaciju projekata pod nazivom „Grad prijatelj starih“ koji za cilj ima unapređenje položaja starih osoba. U samoj odluci nema detalja o konkretnom projektu, pa je nejasno na osnovu čega je Institut za javnu politiku dobio toliko sredstava za oblast unapređenja socijalne zaštite starih, kada to nije njihov fokus delovanja. Naime, kako je navedeno na sajtu Instituta, njegov cilj je „da sprovodi projekte koji su važni za politički progres, organizuje javne debate, identifikuje potencijalne pretnje društvenom napretku i predvidi probleme u budućnosti, ponudi nove ideje za politike koje imaju za cilj rešavanje problema, predstavlja vezu između akademije, politike, medija i civilnog sektora i nastavi da razvija mrežu saradnika koju čine stručnjaci iz različitih akademskih institucija, brojni društveni i politički akteri“. Takođe, iako se na konkurs javilo 17 organizacija, nije jasno zašto je MRZSP celokupna sredstva dodelilo samo jednoj organizaciji. U javnom pozivu za konkurs nije stajalo da će jedna organizacija dobiti sav novac, što je i inače vrlo neuobičajeno rešenje za ovakvu vrstu konkursa. Dodatno, sredstva su dodeljena organizaciji koja je počela sa radom tek 2013.godine, pored nekoliko udruženja koja se već više od 2 decenije bave pitanjima zaštite I unapređenja položaja starih u Srbiji.

KORIŠĆENI IZVORI I LITERATURA

Lista korišćenih pravnih i strateških dokumenata, izveštaja i analiza

1. Ustav RS, Službeni glasnik RS br. 98/2006
2. Zakon o udruženjima, Službeni glasnik RS br .51/2009, 99/2011
3. Zakon o zadužbinama i fondacijama, Službeni glasnik RS br.88/2010
4. Zakon o centralnoj evidenciji stvarnih vlasnika, Službeni glasnik RS br. 41/2018
5. Zakon o računovodstvu, Službeni glasnik RS br. 62/2013 i 30/2018
6. Zakon o računovodstvu, Službeni glasnik RS br. 62/2013 i 30/2018
7. Zakon o javnom okupljanju, Službeni glasnik RD br. 6/2016
8. Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, Službeni glasnik RS br. 87/2018
9. Zakon o porezu na dobit pravnih lica, Službeni glasnik RS br.18/2010, 101/2011, 119/2012, 47/2013, 108/2013, 68/2014,142/2014, 91/2015 , 112/2015.
10. Zakon o porezu na dohodak građana, Službeni glasnik RS br.57/2014
11. Zakon o volontiranju, Službeni glasnik RS br.36/2010
12. Uredba o sredstvima za podsticanje programa ili nedostajućeg dela sredstava za finansiranje programa od javnog interesa koja realizuju udruženja, Službeni glasnik RS br.16/2018.
13. Zakon o državnim službenicima, Službeni glasnik RS br. 79/2005, 81/2005 - ispr., 83/2005 - ispr., 64/2007, 67/2007 - ispr., 116/2008, 104/2009, 99/2014, 94/2017 i 95/2018
14. Zakon o državnoj upravi, Službeni glasnik RS br.47/2018. i 30/2018
15. Zakon o lokalnoj samoupravi, Službeni glasnik RS br.47/2018
16. Zakon o elektronskoj upravi, Službeni glasnik RS br. 27/2018.
17. Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, Službeni glasnik RS br. 27/2018
18. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Službeni glasnik RS br. 87/2018
19. Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, Službeni glasnik RS br. 24/2018.
20. Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik RS br. 22/2009.
21. Odluka o izmenama Strategije reforme javne uprave u Republici Srbiji, Službeni glasnik RS br. 54/2018.
22. Strategija razvoja obrazovanja u RS do 2020, Službeni glasnik RS br.107/2012
23. Plan rada Vlade RS - www.gs.gov.rs/doc/PLAN_RADA_VLADE_2018.pdf
24. Rezolucija Narodne skupštine o zakonodavnoj politici, Službeni glasnik RS br.55/2013
25. Uredba o bližim uslovima za izradu i održavanje veb prezentacije organa, Službeni glasnik RS br. 104/2018
26. Izveštaj o napretku Srbije za 2018. godinu - http://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_o_srbiji(1).pdf
27. Udurženja građana: Sužavanje prostora za delovanje Srbija 2014-2018, Građanske inicijative - https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/12/Analiza-suzavanje-prostora.pdf
28. Procena rizika od pranja novca i procena rizika od finansiranja terorizma - http://civilnodrustvo.gov.rs/upload/documents/Razno/2018/Terorizam/2254_1_sazetak-nra-za-javnost.pdf
29. Rizici od zloupotrebe neprofitnog sektora u svrhu finansiranja terorizma, OEBS i Ministarstvo finansija, Uprava za sprečavanje pranja novca, 2018 -

http://www.apml.gov.rs/REPOSITORY/2152_final-with-isbn-number-nvo_srp.pdf
30. Kako osnovati socijalno preduzeće u Srbiji; Evropski pokret u Srbiji, 2016 - http://eukonvent.org/wp-content/uploads/2016/10/vodic-Drustveno-korisno-odrzivo-Kako-osnovati-socijalno-preduzece-u-Srbiji_web.pdf
31. Izveštaj o ekonomskoj aktivnosti OCD, Građanske inicijaitve - https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/03/Izvestaj-privredna-delatnost-2017.pdf Ekonomski uticaj socijalnih preduzeća u Republici Srbiji, Izdavač: Republički zavod za statistiku; Projektni tim i autori: Republički zavod za statistiku: Prof. dr Dragan Vukmirović, Mr Andra Milojić,Mr Rade Ćirić, Jelena Budimir, Tomislav Despić, Svetlana Jelić, Milena Stevović, Mirjana Smolčić, Suzana Karamarković, Marina Pavlović,Tijana Čomić; SeConS: Prof. dr Slobodan Cvejić; Grupa 484: Siniša Volarević, Danica Ćirić; ISBN 978-86-6161-114-8, Beograd 2014
32. Srbija daruje 2018: Izveštaj o dobročinstvu, Catalyst Balkans - https://givingbalkans.org/srbija/content/srbija-daruje-2018-godisnji-izvestaj-o-dobrocinstvu
33. Analiza literature građanskog vaspitanja na teritoriji Republike Srbije, Građanske inicijative - https://www.gradjanske.org/wp-content/uploads/2018/09/Analiza-literature-građanskog-vaspitanja-na-teritoriji-Republike-Srbije-.pdf
34. Nacionalni PAR Monitor, Srbija 2017/18, Centar za evropske politike - https://weber-cep.s3.amazonaws.com/data/attachment_800/nacionalni_par_monitor_srbija.pdf

Korisni linkovi

- www.gradjanske.org
- www.udruzenja.info
- www.civilnodrustvo.gov.rs
- www.srbija.gov.rs
- www.apr.gov.rs
- www.minrzs.gov.rs
- www.nuns.rs
- www.anem.rs
- www.paragraf.rs
- www.yukom.org.rs
- www.tragfondacija.org
- www.catalystbalkans.org
- www.crta.rs
- www.cep.org.rs
- www.transparentnost.org
- www.solidarnaekonomija.rs
- www.ecnl.org
- www.vreme.com
- www.rs.n1info.com
- www.danas.rs
- www.insajder.net
- www.autonomija.info
- www.juznevesti.com
- www.istinomer.rs

BALKAN
CIVIL
SOCIETY
DEVELOPMENT
NETWORK